МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Ірина Сергіївна Варламова

ОБЛІК В БАНКАХ

Курс лекцій
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Облік і оподаткування»
освітньо-професійної програми «Облік і аудит»

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № ____
від _____2024 р.

Запоріжжя
2024

УДК : 657.1/.4:336.71(075.8)
В182

Варламова І. С. Облік в банках : курс лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 81 с.

Курс лекцій містить теоретичні основи курсу «Облік в банках» та питання для самопідготовки. Розглянуто систему бухгалтерського обліку у банках та облік традиційних банківських операцій. Основну увагу акцентовано на засадах обліку в банках, обліку власного капіталу, коштів, залучення депозитів, надання кредитів, проведення операцій із цінними паперами та рахунками, визначення доходів і витрат, складання фінансової звітності в комерційних банках.

Видання сприятиме засвоєнню програмного матеріалу навчальної дисципліни та набуттю необхідних теоретичних та практичних навичок.

Для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Облік і оподаткування», які навчаються за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит».

Рецензент
Н.М. Проскуріна доктор економічних наук, професор кафедри обліку та оподаткування, завідувач кафедри обліку та оподаткування

Відповідальний за випуск
Н.М. Проскуріна доктор економічних наук, професор кафедри обліку та оподаткування, завідувач кафедри обліку та оподаткування

ЗМІСТ

Вступ…….. 4
Змістовий модуль 1. Система бухгалтерського обліку у банках та облік традиційних банківських операцій……. 6
Тема 1. Загальні основи і принципи бухгалтерського обліку в банках..... 6
Тема 2. Облік власного капіталу……..…... 18
Тема 3. Облік касових операцій …….. 28
Тема 4. Облік депозитних операцій ……... 38
Змістовий модуль 2. Облік результатів діяльності та фінансова звітність банку. Облік інших операції банків……...……. 48
Тема 5. Облік операцій з кредитування…….……. 48
Тема 6. Облік операцій із цінними паперами та довгострокових вкладень банку…….…….. 55
Тема 7. Облік основних засобів …….……. 63
Тема 8. Облік доходів і витрат банку…….……. 72
Рекомендована література…… 78
Використана література…… 79

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Облік в банках» розкриває основні концепції обліку і аудиту в банках; організацію обліково-операційної роботи; порядок проведення й облік активних і пасивних банківських операцій; операцій з валютою, цінними паперами, матеріальними й нематеріальними активами; безготівкових розрахунків між резидентами і нерезидентами України; формування капіталу банку та резервних фондів.

Навчальні матеріали представлені для засвоєння знань з правил обліку і відображення активів, зобов'язань і власного капіталу у фінансовій звітності банків; функціонування внутрішнього аудиту в банках, методику проведення зовнішнього аудиту.

Кожна тема призначена для вивчення обліку як основного інструменту управління банком, бухгалтерських методів і процедур обліку базових операцій комерційних банків, вимог користувачів до фінансової звітності банків, методики підготовки та інтерпретації основних фінансових звітів.

Курс є обов'язковим освітнім компонентом для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит»

Метою вивчення навчальної дисципліни «Облік в банках» є вивчення майбутніми фахівцями з бухгалтерського обліку теоретичних і практичних засад здійснення основних банківських операцій, правил відображення їх у звітності.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

– засвоєння теоретико-методичних засад здійснення обліку банківських операцій та правил відображення їх у звітності;

– ознайомлення із сучасною системою бухгалтерського обліку в банках та обліком традиційних банківських операцій;

– аналіз чинного законодавства та передового досвіду організації та методики обліку в банках;

– вивчення методики підготовки й інтерпретації основних фінансових звітів;

– набуття професійних навичок практичної роботи із зазначеної дисципліни.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких загальних та спеціальних компетентностей:

– здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

– здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

– здатність працювати в команді;

– здатність бути критичним та самокритичним;

– знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;

– здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

– використовувати математичний інструментарій для дослідження соціально-економічних процесів, розв’язання прикладних завдань у сфері обліку, аналізу, контролю, аудиту, оподаткування;

– формувати й аналізувати фінансову, управлінську, податкову і статистичну звітність підприємств та правильно інтерпретувати отриману інформацію для прийняття управлінських рішень;

– володіти методичним інструментарієм обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування господарської діяльності підприємств.

а також програмних результатів навчання:

– знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв’язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем;

– формувати й аналізувати фінансову, управлінську, податкову і статистичну звітність підприємств та правильно інтерпретувати отриману інформацію для прийняття управлінських рішень;

– визначати напрями підвищення ефективності формування фінансових ресурсів, їх розподілу та контролю використання на рівні підприємств різних організаційно-правових форм власності.

Основою для опанування програмного матеріалу курсу «Облік в банка» є навчальні дисципліни: «Фінанси», «Мікроекономіка», «Гроші і кредит», «Фінансовий облік І».

Курс лекцій підготовлено відповідно до силабусу навчальної дисципліни «Облік в банках». Він складається з восьми тем, кожна з яких включає виклад основних теоретичних питань відповідно до плану, перелік питань, що виносяться для вивчення до кожної теми, а також наведено перелік рекомендованих джерел для опрацювання. Використання курсу лекцій сприятиме оволодінню базовими поняттями і концептуальними основами обліку в банках та набуттю необхідних умінь і навичок.

Змістовий модуль 1. Система бухгалтерського обліку у банках та облік традиційних банківських операцій

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ І ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В БАНКАХ

Мета вивчення теми: вивчення студентами загальних засад побудови обліку у банках і використання фундаментальної облікової моделі на прикладі банків.

План

1.1 Сутність, принципи та види бухгалтерського обліку в банках, бухгалтерські рахунки

1.2 План рахунків бухгалтерського обліку банків і принципи його побудови

1.3 Баланс та інші форми синтетичного обліку в банках

1.4 Параметри і форми аналітичного обліку

1.5 Банківська документація

✍ **Ключові слова:** *Банківська система, комерційний банк, активні операції, пасивні операції, банківські ресурси, рахунок, план рахунків, параметри клієнтів банку, представництво банку, контррахунки, зобов'язання; капітал; доходи; витрати; Національний банк України, фронт-офіс, бек-офіс, контрарні рахунки, контрактивні рахунки, контрпасивні рахунки.*

1.1 Сутність, принципи та види бухгалтерського обліку в банках, бухгалтерські рахунки

Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» та інших законів України.

Методологічне керівництво бухгалтерським обліком у банках здійснює Національний банк України, який з урахуванням загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів та стандартів, чинного законодавства України встановлює єдині правила бухгалтерського обліку в банках на базі комплексної автоматизації та комп'ютеризації. Нормативні документи з питань обліку і звітності, що використовуються в державній статистиці, погоджуються з Державним комітетом статистики України.

Метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства.

Введення бухгалтерського обліку та звітності в банках здійснюються згідно нормативними актами, затвердженими НБУ, а саме:

– Інструкцією про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку банку;

– положенням про організацію бухгалтерського обліку і звітності в банках України;

– правилами організації фінансової і статистичної звітності банків України;

– планом рахунків бухгалтерського обліку банків України.

В основу організації системи бухгалтерського обліку і звітності покладено загальноприйняті елементи бухгалтерського обліку, а саме: *об'єкти обліку і бухгалтерські рахунки; метод подвійного запису; план рахунків і баланс; синтетичний і аналітичний облік; документація.*

Разом з цим організація цих елементів у банках має деякі особливості, що випливають із специфіки діяльності банку як фінансового посередника і його функцій.

До таких особливостей можна віднести:

– зміст і структуру плану рахунків;
– складання щоденного балансу;
– параметри і форми ведення аналітичного обліку;
– відображення банківської операції в обліку на момент її здійснення.

Бухгалтерський облік та фінансова звітність у банках України ґрунтуються на таких принципах (табл. 1.1):

Таблиця 1.1 – Основні принципи бухгалтерського обліку банків

Принципи	Сутність принципу
Повне висвітлення	усі операції підлягають реєстрації на рахунках бухгалтерського обліку без будь-яких винятків. Фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні й потенційні наслідки операцій банку та подій, здатних вплинути на рішення, що виносяться на її основі
Автономність	банк розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, через що особисте майно і зобов'язання власників не повинні відображатись у фінансовій звітності банку
Послідовність	постійне (з року в рік) застосування банком обраної облікової політики
Безперервність	оцінка активів та зобов'язань банку здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі
Нарахування та відповідність доходів і витрат	для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів
Превалювання сутності над формою	Операції обліковуються відповідно до їхньої економічної сутності, а не лише виходячи з юридичної форми
Єдиний грошовий вимірник	вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюються в єдиній грошовій одиниці

Система обліку в банку включає: *фінансовий облік; податковий облік;*

управлінський облік. Вони ґрунтуються на єдиній інформаційній базі, але відрізняються формою та періодичністю розрахунку даних. Організація управлінського обліку має забезпечувати перевірку ідентичності інформації і розрахунків, здійснених на основі фінансового обліку.

Користувачами економічної інформації бухгалтерського обліку є:

– *внутрішні* (акціонери банку, Рада банку, Правління банку, внутрішні аудитори банку, працівники банку) користувачі інформації – з метою планування, оцінки та контролю за щоденними операціями банку, зокрема за використанням його ресурсів відповідальними за це особами;

– *зовнішні* (НБУ, наявні та потенційні кредитори і банки кореспонденти, наявні та потенційні клієнти (вкладники) й інші користувачі інформації – з метою оцінки минулих та майбутніх результатів діяльності банку.

Предметом бухгалтерського обліку в банках виступають банківські операції, які випливають із статутної діяльності банку, а саме: розрахункові операції, депозитні операції, операції з цінними паперами, позичкові операції, операції з касового обслуговування бюджетних рахунків, операції з основними засобами банку, валютні та ін. Виконання таких операцій має вплив на результати діяльності банку.

Банківська операція – дія або подія, внаслідок якої відбуваються зміни у фінансовому стані банку та яка відображається за балансовими або позабалансовими рахунками банку [28].

У бухгалтерському обліку кожному об’єкту відповідає рахунок.

Рахунок – це основна одиниця зберігання інформації в бухгалтерському обліку; інструмент, який реєструє, накопичує і зберігає інформацію, необхідну для ухвалення управлінських рішень (рис. 1.1).

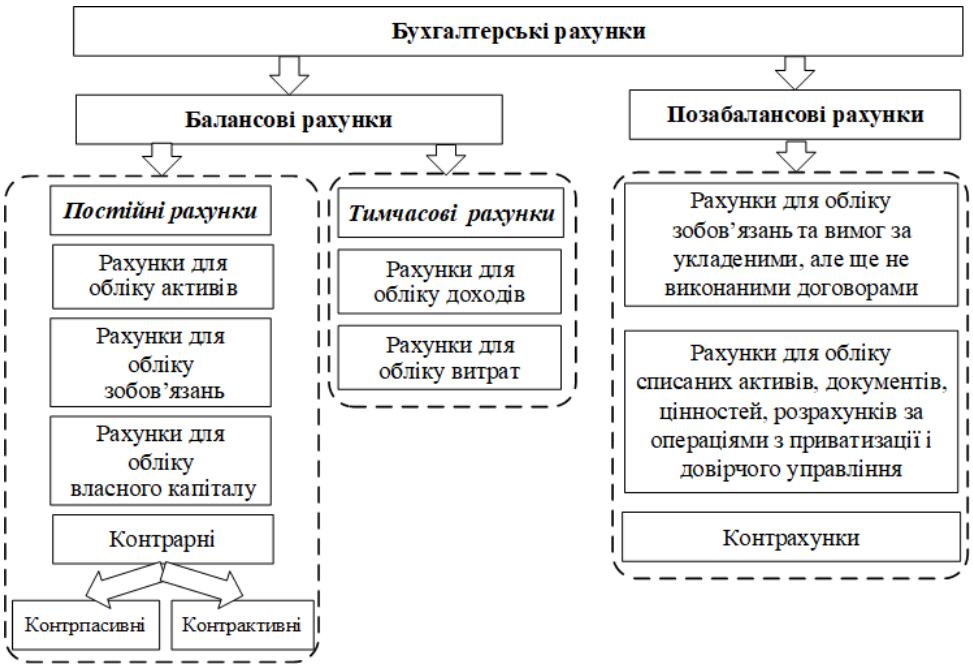

Рисунок 1.1 – Схема класифікації бухгалтерських рахунків банку

Вся сукупність бухгалтерських рахунків може бути поділена на дві групи: **балансові; позабалансові.**

Балансові рахунки бувають **постійними і тимчасовими.**

Постійні балансові рахунки, які мають залишок на кінець звітного періоду.

Тимчасові балансові рахунки закриваються наприкінці звітного періоду після визначення фінансового результату банку.

Усі балансові рахунки за призначенням поділяють на *основні, регулюючі, або контрарні, та транзитні.*

Основні – призначені для обліку господарських засобів і джерел їх утворення.

Основні рахунки можуть бути:

– *активними* та призначеними для обліку ресурсів банку та засобів, що класифікуються за напрямками розміщення та використання з метою одержання прибутку; основні активні рахунки містяться в 1–4 класах плану рахунків;

– *пасивними* та призначеними для обліку зобов'язань та капіталу банку; основні пасивні рахунки містяться в 1–3 та 5 класах плану рахунків.

Регулюючі (контрарні) – рахунки, показники яких використовуються для регулювання оцінки об'єктів обліку, що відображені в інших рахунках [10].

Регулюючі або контрарні рахунки можуть бути:

– *контрактивними* та призначеними для регулювання показників активних рахунків. Відображення операцій за цими рахунками здійснюється за методами відображення операцій за пасивними рахунками

– *контрпасивними* та призначеними для регулювання показників пасивних рахунків. Відображення операцій за цими рахунками здійснюється за методами відображення операцій за активними рахунками.

Контрарні рахунки містяться в відповідних групах 1–5 класів плану рахунків. Усі рахунки мають назву а класифіковані на активні, пасивні, контрактивні або контрпасивні. Щодо активно-пасивних рахунків, то на момент реєстрації операції рахунок визнається або активним, або пасивним, тобто застосовується ситуаційний підхід. Будь-яка операція впливає як мінімум на два рахунки. Відображується вплив за дебетом одного рахунку та за кредитом іншого. Обліковий запис впливу операції (події) на рахунках називається **проведенням.** Точність реєстрації операцій в обліку забезпечується через зберігання двох рівностей:

1) активи дорівнюють пасивам;

2) дебети дорівнюють кредитам.

Так, наприклад, рахунок 2600 відкривається суб'єктам господарювання для зберігання поточних грошових коштів. Він має відповідну назву: «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання». Рахунок 2600 є активно-пасивним, оскільки суб'єкти господарювання можуть мати заборгованість перед банком, яка згідно з договором обліковується на даному рахунку. За наявності заборгованості суб'єкта господарювання перед банком сальдо рахунку 2600 **дебетове**. В такому разі поточний рахунок суб'єкта господарювання слід

називати контокорентним рахунком, під яким розуміється єдиний рахунок клієнта в банку, за яким на підставі дії договору здійснюються як кредитні, так і розрахункові операції.

Транзитні – використовуються для обліку платежів на час до перерахування їх за призначенням згідно з нормативно-правовими актами або договорами. Такі рахунки містяться в 2 і 3 класу плану рахунків.

Рахунки доходів і витрат, на відміну від балансових рахунків, визначають як тимчасові або операційні, оскільки записи за цими рахунками нагромаджуються з початку року і подаються у звіті про фінансові результати за відповідний період, а наприкінці року різниця між загальною (річною) сумою доходів та витрат подається у балансовому звіті як результат поточного року в розділі «Капітал». Доходи та витрати банку відображаються відповідно за рахунками класу 6 «Доходи», які в більшій мірі є пасивними та інколи активно-пасивними, та класу 7 «Витрати», які, навпаки, в більшій мірі є активними та інколи активно-пасивними.

Рахунки управлінського обліку визначаються комерційними банками самостійно, оскільки управлінський облік не регламентуються нормативними документами НБУ. Залишки за рахунками класу 8 «Управлінський облік» не впливають на формування фінансової звітності банку, оскільки кореспондують тільки між собою.

Позабалансові рахунки використовуються для обліку операцій, не відображених у балансі. До них відносяться:

– умовні вимоги та зобов'язання банку (тобто реальні вимоги та зобов'язання, які можуть виникнути в майбутні періоди та за які банк несе ризики);
– документи і цінності;
– операції з приватизації.

Бухгалтерський облік операцій за позабалансовими рахунками здійснюється так, як і за *балансовими – методом подвійного запису*. Для цього використовують **контррахунки**. Контррахунки відкриваються в аналітичному обліку в будь-якому розрізі на розсуд банку. Ці рахунки є умовними і використовуються як технічні для реалізації методу подвійного запису. Наприклад: клієнт отримав чекову книжку: Д-т 9910 «Контррахунок» К-т 9821» Бланки суворого обліку».

1.2 План рахунків і принципи його побудови

План рахунків, розроблений НБУ, діє з 1 січня 1998 року. Він погоджений з міжнародними стандартами і є обов'язковим для застосування в усіх банках України. Із 25 грудня 2017 року набирає чинності новий План рахунків бухгалтерського обліку банків України й інструкція про його застосування, затверджені постановою Правління НБУ від 11.09.2017 № 89.

План рахунків – систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації всіх

банківських операцій з метою забезпечення потреб складання фінансової звітності. На рахунках плану рахунків банків України можуть бути відображенні всі банківські операції та послуги.

План рахунків забезпечує **мультивалютний облік** операцій, суть якого полягає в обліку операцій в іноземній валюті за тими самими рахунками, що і операцій у гривні.

У структурі плану рахунків можна **виділити три частини**, які логічно пов'язані між собою:

1) балансова частина (з 1 по 5 класи);
2) частина доходів та витрат (6 і 7 класи);
3) позабалансова частина (9-й клас).

Структуру плану рахунків можна подати у такому вигляді (рис. 1.2):

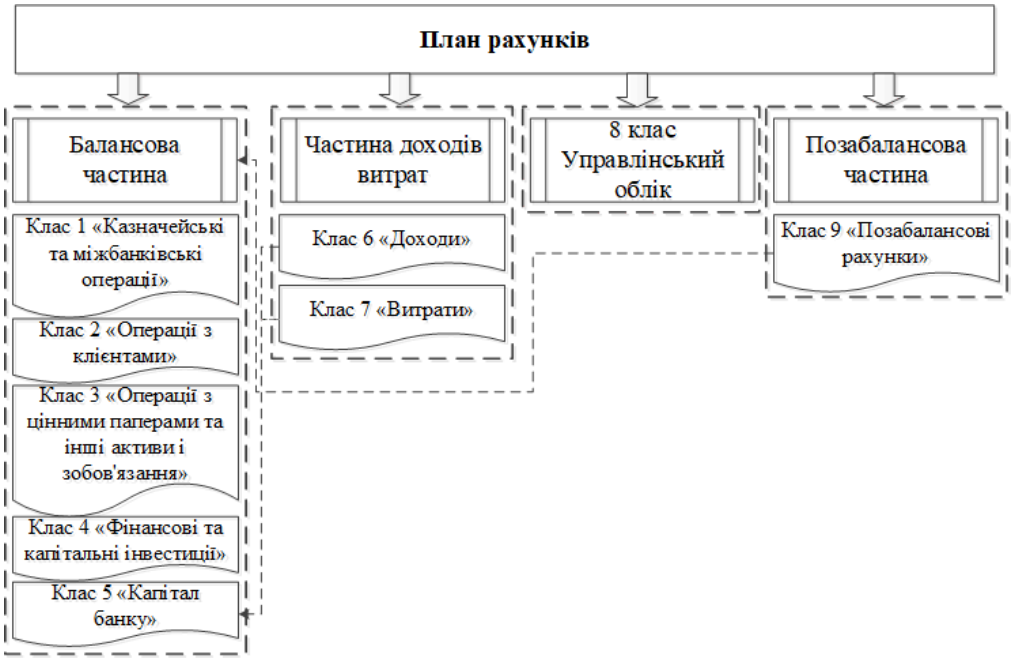

Рисунок 1.2 – Структура плану рахунків

Бухгалтерські рахунки в плані рахунків згруповані в **дев'ять класів**.

Балансова частина об'єднує перші п'ять класів. На підставі цих класів складається баланс комерційного банку.

Друга частина включає класи доходів (6) та витрат (7). На підставі цих класів складається звіт про прибутки та збитки.

Третя частина містить клас позабалансових рахунків (9 клас). До **балансових відносяться перші п'ять класів** плану рахунків:

Клас 1 «Казначейські та міжбанківські операції»;
Клас 2 «Операції з клієнтами»;
Клас 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання»;
Клас 4 «Фінансові та капітальні інвестиції»;
Клас 5 «Капітал банку».

Рахунки класу 1 «Казначейські та міжбанківські операції» призначені

для відображення в обліку операцій між НБУ та банками України, між банками України та іноземними банками, пов'язаних з готівкою, банківськими металами, кредитами, депозитами та цінними паперами, що рефінансуються НБУ, тощо.

Рахунки класу 2 «Операції з клієнтами» призначені для обліку депозитних і кредитних операцій, а також операцій по поточному рахунку з усіма клієнтами, крім банків, а саме:

– суб'єктами господарювання,
– органами державної влади та самоврядування,
– фізичними особами.

На рахунках класу 3 «Операції з ЦП та інші активи і зобов'язання» відображаються операції з цінними паперами (окрім цінних паперів, що рефінансуються НБУ, та інвестицій в асоційовані та дочірні компанії), обліковуються запаси товарно-матеріальних цінностей, сформовані банківські резерви, дебіторська і кредиторська заборгованості, розрахунки між філіями одного банку, позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами, доходи та витрати майбутніх періодів тощо.

На рахунках класу 4 «Фінансові та капітальні інвестиції» відображаються інвестиції банку в асоційовані та дочірні компанії, операції з основними засобами та нематеріальними активами банку.

За рахунками класу 5 «Капітал банку» відображається капітал банку, що включає статутний капітал, емісійні різниці, загальні резерви та інші фонди, результати минулих років, результати переоцінки.

Фінансовий результат, що відображається на рахунку 5-го класу «Результат звітного року», визначається за даними рахунків 6-го та 7-го класів (що свідчить про логічний зв'язок між першою і другою частинами плану рахунків).

Про логічний зв'язок між першою і третьою частинами плану рахунків говорить те, що за певних умов зобов'язання і вимоги, що обліковуються на позабалансових рахунках 9 класу, можуть стати реальними і суттєво вплинути на результат його діяльності.

Банки самостійно встановлюють внутрішні правила управлінського обліку і рахунки для 8 класу Плану рахунків.

Позабалансові операції відображаються в обліку за системою подвійного запису за допомогою спеціальних контррахунків.

Узагальнення первинної інформації проводиться спочатку на рахунках аналітичного обліку, а потім на синтетичних балансових рахунках.

Балансові рахунки в Плані рахунків класифікуються за [10]:

– **типами контрагентів** (НБУ, інші банки, суб'єкти господарювання, фізичні особи, органи місцевого самоврядування);

– **характером операцій** (казначейські та міжбанківські операції, операції з клієнтами, операції з ЦП, довгострокові вкладення, ОЗ та нематеріальні активи, капітал банку);

– **ступенем ліквідності активів і зобов'язань**: активи та зобов'язання в

балансовій частині Плану рахунків подано за ознакою зниження ліквідності (активи) та збільшення часу, необхідного для повернення боргів (пасиви).

Структурно план рахунків являє собою **чотирьох рівневий** класифікатор ієрархічного типу.

Перший рівень складають **класи.**

Другий рівень становлять **розділи** (двозначні рахунки), що поєднують рахунки усередині кожного класу за характером облікових операцій.

Третій рівень класифікації рахунків становлять тризначні рахунки – **групи**, які включають у себе рахунку, що об'єднані за типом операцій і виду контрагентів усередині кожного розділу.

Четвертий рівень становлять **балансові рахунки** (чотиризначні рахунки), на яких ураховуються окремі операції банків і їх економічні результати.

1.3 Баланс банку та інші форми синтетичного обліку

На основі плану рахунків банки складають баланс. Баланс – це основна форма фінансової звітності.

Бухгалтерський баланс – це звіт про фінансовий стан банку, який відображає його активи, пасиви та власний капітал у грошовому виразі на певну дату.

Баланс, як правило, складають у табличній формі у вигляді горизонтальної чи вертикальної двосторонньої таблиці. В **лівій** (горизонтальна таблиця), чи верхній (вертикальна таблиця) частині відображаються активи, а в **правій**, або нижній, – обов'язки і власний капітал. Баланс, складений за скороченою формою, називається **балансовим звітом.**

Облікова формула балансу банку (або інша назва Звіт про фінансовий стан банку) є фундаментальною обліковою моделлю та має такий вигляд:

Активи = Зобов'язання + Капітал

Кожна банківська операція, що підлягає реєстрації у балансі, аналізується з позиції цього бухгалтерського рівняння (моделі). Усі операції банку можна поділити на чотири типи за їх впливом на фундаментальну облікову модель.

Перший тип операцій – це такі, що одночасно збільшують активи та пасиви банку, наприклад видача кредиту в безготівковій формі. Другий тип операцій одночасно зменшує активи та пасиви банку, наприклад виплата готівкою депозитів. Третій і четвертий типи операцій не впливають на підсумок балансу, оскільки ведуть до одночасних протилежних впливів в активах або в пасивах, як, наприклад, прийняття готівкових платежів в оплату кредитів або капіталізація відсотків за депозитом. Обов'язковою умовою реєстрації будь-якої операції є зберігання рівності між активами та пасивами банку. Обов'язковою умовою реєстрації будь-якої операції є зберігання рівності між активами та пасивами банку, тобто права частина фундаментальної облікової моделі має дорівнювати лівій. Розглянемо на прикладі (табл. 1.1) вплив операцій банку на фундаментальну облікову модель. Використання цього

бухгалтерського рівняння також дозволяє візуально, за загальними даними балансового звіту, визначити платоспроможність банку. Свідченням того, що банк платоспроможний, є превалювання його сукупних активів над сукупними обов'язками. Різниця між банківськими активами і зобов'язаннями складає реальну величину власного капіталу банку. *Банк є платоспроможним, якщо величина його власного капіталу більша, ніж 0. Неплатоспроможний банк* – це такий банк, який *має нульову чи невід'ємну величину власного капіталу.*

Таблиця 1.2 – Типи балансових змін

№ з/п	Тип операції	Актив	Пасив
1	Операція одночасно збільшує актив та пасив (видана позика зараховується на поточний рахунок клієнта)	+	+
2	Операція одночасно зменшує актив та пасив (видача готівки на виплату заробітної плати з поточного рахунку клієнта)	-	-
3	Операція зумовлює диверсифікацію тільки активів (видача позики клієнту готівкою)	+ -	-
4	Операція зумовлює диверсифікацію тільки пасивів (перерахування коштів з поточного рахунку клієнта на депозитний рахунок)	-	- +

Інформація про доходи і витрати, прибутки або збитки від діяльності за відповідний період подається банком у: єдиному «Звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід» або у двох окремих звітах: «Звіті про прибутки і збитки» та «Звіті про сукупний дохід». Банк розкриває основні види доходів і витрат, що групуються за їх характером Банк не включає до Звіту інформацію про доходи і витрати за внутрішньо системними розрахунками (рахунки груп 608, 618, 638, 708, 718, 738 Плану рахунків).

Облікова формула звіту про фінансові результати:

Доходи – Витрати = Фінансовий результат

Доходи – це збільшення майбутніх економічних вигід протягом звітного періоду у формі припливу чи зростання активів, або зменшення зобов'язань, що приводять до збільшення власного капіталу.

Витрати – зменшення майбутніх вигід у звітному періоді у формі відпливу чи використання активів, або виникнення заборгованості, що призводять до зменшення власного капіталу.

Прибуток (чи збиток) – економічний показник діяльності банку. Перевага доходів над витратами означає, що банк отримав прибуток.

Якщо ж витрати переважають над доходами, банк зазнає збитків. Інформація про кінцевий фінансовий результат відображається в балансі в розділі «Власний капітал».

Серед основних форм регістрів синтетичного обліку банки зобов'язані передбачати *щоденний оборотно-сальдовий баланс*. У щоденному оборотно-сальдовому балансі відображаються обороти за дебетом і кредитом за день, вихідні залишки за активом і пасивом за кожним балансовим рахунком четвертого порядку з проміжним підсумком за балансовими рахунками

третього та другого порядків (аналогічно і за позабалансовими рахунками). В оборотно-сальдовому балансі відображаються підсумки за кожним класом рахунків і загальний підсумок за всіма рахунками банку. Правильність складання щоденного балансу оборотів та залишків контролюється рівністю дебетових і кредитових оборотів та залишків за активом і пасивом. Щоденний оборотно-сальдовий баланс перевіряється і підписується керівником і головним бухгалтером або особами, які ним уповноважені.

1.4 Параметри і форми аналітичного обліку

Здійснення обліку забезпечується за допомогою синтетичного обліку, тобто з використанням бухгалтерських рахунків. Їх перелік наведено у плані рахунків. Але всю необхідну інформацію неможливо відобразити на рівні лише балансових рахунків: це призведе до того, що план рахунків стане громіздким та незручним для роботи.

Аналітичний бухгалтерський облік банку ведеться в особових рахунках (картках, книгах, журналах або електронних базах) відкриваються по кожному виду активу, зобов'язань і власного капіталу з розподілом за контрагентами. Кожному балансовому синтетичному рахунку другого порядку відкриваються особові рахунки аналітичного обліку.

Особові рахунки підлягають реєстрації в спеціальній книзі, де для кожного балансового рахунку IV порядку відводяться окремі аркуші. В ній реєструються всі особові рахунки клієнтів, а також рахунки, відкриті за внутрішньобанківськими операціями (облік майна, власного капіталу, доходів, витрат, результатів діяльності, розрахунків). При закритті рахунку в книзі проставляється дата і вказується причина закриття. Книга зберігається у головного бухгалтера; зміни у реєстраційних записах можуть здійснюватися тільки з його дозволу.

Особові рахунки та виписки з них мають містити такі обов'язкові реквізити:

- номер особового рахунку;
- дату здійснення останньої (попередньої) операції;
- дату здійснення поточної операції;
- код банку, у якому відкрито рахунок;
- код валюти; суму вхідного залишку за рахунком;
- код банку-кореспондента; номер рахунку кореспондента;
- номер документа;
- суму операції (відповідно за дебетом або кредитом);
- суму оборотів за дебетом та кредитом рахунку;
- суму вихідного залишку.

Відкриття аналітичних рахунків передбачає наявність обов'язкових параметрів згідно з вимогами НБУ.

Кожному особовому рахунку надається відповідний номер, який може мати до 14 знаків.

Перші п’ять (зліва направо) жорстко регламентовані, інші дев’ять (від шостого знаку до чотирнадцятого) банк формує самостійно відповідно до визначених параметрів аналітичного обліку.

Схема побудови номера аналітичного (особового) рахунку наведена нижче (рис. 1.3):

<table>
<tr><th>АААА</th><th>К</th><th>ЕЕЕЕЕЕЕЕЕ</th></tr>
<tr><td>номер балансового (позабалансового) рахунка (4 символи)</td><td>ключовий розряд (1 символ)</td><td rowspan="2">інформація про аналітичний рахунок (код контрагента, порядковий номер рахунку, номер філії банку, код валюти) (до 9 символів)</td></tr>
<tr><td colspan="2">мінімальна довжина номера (5 символів)</td></tr>
<tr><td colspan="3">максимальна довжина номера рахунку (14 символів)</td></tr>
</table>

Рисунок 1.3 – Схема побудови номера аналітичного (лицьового) рахунку

Знаки набувають значень від **0** до **9.** Номер рахунку не може містити менше ніж п’ять знаків. Можливий підхід до формування номера аналітичного рахунку, виходячи з наведеної інформації про контрагентів банку та бухгалтерські рахунки:

- **А, Б** (5 знаків)
- характеристика контрагента (**1 знак**);
- порядковий номер аналітичного рахунку (**2 знаки**);
- код контрагента (**до 6 знаків**).

Особові рахунки клієнтів складаються у двох примірниках, передруковуються за встановленими стандартами і вважаються вихідними документами банків. Другий примірник особового рахунку є випискою з особового рахунку і призначений для видачі клієнту. До виписок з особових рахунків додаються документи (їх копії), на підставі яких зроблено записи за кредитом рахунку.

На документах, що додаються до виписок, проставляється штамп банку, який оформляє виписки з особових рахунків, а також календарний штамп дати проведення документа за особовим рахунком, якщо ця дата не співпадає з датою виписки документа.

1.5 Банківська документація

Усі банківські операції відображаються в обліку тільки при наявності документального підтвердження.

Банківські документи – це письмове розпорядження клієнта чи відповідального працівника банку на проведення грошово-розрахункової операції або іншої операції в банку.

За призначенням вони поділяються на:

– *розпорядчі,* тобто такі, що містять дозвіл на виконання операції;
– *виконавчі.*

Документи надходять до банків від підприємств і установ, інших банків, а також складаються безпосередньо в банку і містять необхідну інформацію про характер операції, що дає змогу перевірити її законність і здійснити банківський контроль.

Таким чином, документ є письмовим підтвердженням виконання операції та підставою для відображення її в бухгалтерському обліку.

Документ, який засвідчує операцію, називається *первинним.* На підставі первинних документів можуть складатися *зведені документи.*

Сукупність документів, що використовуються банком для ведення бухгалтерського обліку і контролю, складає *банківську документацію* (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Класифікація банківської документації

Ознака класифікації	**Вид документа**	**Приклад документа**
За місцем складання	зовнішні	розрахунковий чек
	внутрішні	меморіальний ордер
За змістом	касовий	прибутковий (видатковий) касовий ордер, об'ява на внесення готівки
	меморіальний	меморіальний ордер
За призначенням	розпорядчий	розпорядження кредитного комітету
	виконавчий	меморіальний ордер
	звітний	щоденний оборотно-сальдовий баланс, звіт про фінансовий стан
За моментом складання	первинний	прибутковий (видатковий) касовий ордер, платіжне доручення, об'ява на внесення готівки
	Бухгалтерський регістр	щоденний оборотно-сальдовий баланс
За рівнем затвердження форми	типовий	платіжне доручення, касові та меморіальні ордери
	спеціалізований	Звіт про фінансовий стан
За рівнем стандартизації	уніфікований	розрахунковий чек
	стандартизований	щоденний оборотно-сальдовий баланс
За ступенем захищеності	захищений (бланк суворої звітності)	акредитив, ощадний (депозитний) сертифікат
	незахищений	прибутковий (видатковий) касовий ордер

Документи за змістом операцій поділяються на:
– касові;
– меморіальні;
– позабалансові та ін.

Касовими документами оформлюються операції з готівкою. Вони діляться на приходні та видаткові. До *приходних* належать оголошення на внесення готівки в касу банку, приходний касовий ордер тощо; до *видаткових* – грошовий чек на отримання готівки і видатковий касовий ордер.

Меморіальні документи використовуються для безготівкових перерахувань за рахунками. До меморіальних документів, що використовуються для безготівкових розрахунків, належать такі розрахункові документи: меморіальні ордери; платіжні доручення; платіжні вимоги-доручення; платіжні вимоги; розрахункові чеки; інші документи.

До **позабалансових документів** належать приходні та видаткові позабалансові ордери. Цими документами оформлюються приймання та видача коштовностей і документів, що зберігаються в касі та сховищі.

Банківські документи включають дані, які називають *реквізитами.*

Обов'язковими реквізитами банківських документів є:

– назва документа;
– номер та дата складання документа;
– назва підприємства (банку), від імені якого складено документ;
– назва одержувача коштів;
– зміст операції;
– сума операцій (цифрами та прописом);
– номери рахунків за дебетом і кредитом;
– назви банків (одержувача та платника коштів), їхні номери за МФО;
– підписи осіб, відповідальних за здійснення операцій та відтиск печатки юридичної особи.

Форми документів, що підприємства подають банкам, а також документів, що вони отримують від банків на підтвердження виконання відповідних операцій затверджені Правлінням НБУ і стандартизовані.

Питання для самоконтролю

1. Який державний орган в Україні встановлює порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в банках?
2. Що є підставою для відображення банківської операції в бухгалтерському обліку?
3. Охарактеризуйте типи операцій банку за їх впливом на фундаментальну облікову модель.
4. На які види поділяються бухгалтерські балансові та позабалансові рахунки?
5. Дайте визначення: активним рахункам банку; пасивним рахункам банку; контрактивним рахункам банку; контрпасивним рахункам банку?

ТЕМА 2. ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

Мета вивчення теми: *є* вивчення структури капіталу та порядку формування, засвоєння та набуття навичок з відображення в обліку операцій з формування статутного капіталу шляхом емісії акцій, відображення облікових процедур з власними акціями при їх викупі та перепродажу, обліку операцій з нарахування і виплати дивідендів.

План

2.1 Склад та оцінка власного капіталу банку
2.2 Система синтетичних рахунків для обліку капіталу банка
2.3 Облік операцій з формування статутного капіталу
2.4 Облік операцій, пов'язаних зі змінами величини регулятивного капіталу

✍ **Ключові слова:** *Власний капітал банку, підписний капітал, емісійні різниці, дивіденди, акції, анулювання акцій, зареєстрований капітал, неоплачений капітал, збиток звітного року, субординований борг, резервний фонд.*

2.1 Склад та оцінка власного капіталу банк

Капітал банку – власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

К (власний капітал) = А (активи) – З (зобов'язання)

Власний капітал визначається для складання фінансової звітності про реальний фінансовий стан. Законом України «Про банки і банківську діяльність» визначено такі види капіталу банку: приписний, регулятивний та статутний.

Капітал статутний – сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій, паїв банку в розмірі, визначеному статутом.

Банки в Україні створюються у формі *публічних акціонерних товариств*, або *кооперативних банків*. Відповідно, статутний капітал банку формується за рахунок власних коштів акціонерів або пайових внесків засновників банку у грошовій формі.

Мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, *не може бути меншим 120 мільйонів гривень.*

Статутний капітал державного банку на 100% належить державі. Статутний капітал банку не повинен формуватися з непідтверджених джерел.

Капітал регулятивний – сукупність основного та додаткового капіталів. Регулятивний капітал є одним із найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості та стабільної діяльності банків.

Регулятивний капітал ≠ Власний капітал

Регулятивний капітал включає:

1) основний капітал;
2) додатковий капітал.

Основний капітал банку включає статутний капітал; розкриті резерви, які створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку, надбавок до курсу акцій і додаткових внесків акціонерів у статутний капітал; загальний фонд покриття ризиків, що створюється під невизначений ризик при проведенні

банківських операцій, за винятком збитків за поточний рік і нематеріальних активів.

Додатковий капітал банку – нерозкриті резерви; резерви переоцінки; гібридні (борг/капітал) капітальні інструменти; субординований борг (звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти, які за умовою договору не можуть бути забрані з банку раніше 5 років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій всіх інших кредиторів).

У структурі загальної суми регулятивного капіталу розмір додаткового капіталу не може бути більшим ніж *100 відсотків основного капіталу*. Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку, що отримав банківську ліцензію після 11 липня 2014 року, має становити 500 мільйонів гривень.

Банк не має права без згоди НБУ зменшувати розмір регулятивного капіталу нижче мінімально встановленого рівня. Регулятивний капітал банку не може бути меншим за статутний капітал. Ця вимога не поширюється на новостворений банк протягом одного року з дня отримання ним банківської ліцензії.

Капітал приписний – сума грошових коштів у вільно конвертованій валюті, надана іноземним банком філії для її акредитації.

Інформація о капіталі банку відображується у таких звітах фінансової звітності: Звіт про фінансовий стан (баланс); Звіт про зміни у власному капіталі (звіт про власний капітал); Примітки до фінансової звітності (примітки 1, 28, 39, 40, 46)

2.2 Система синтетичних рахунків для обліку капіталу банка

Фінансовий облік капіталу банку ґрунтується за принципом джерел капіталу, тобто кожне джерело капіталу банку відображується в обліку окремо.

За цим принципом п’ятий клас Плану рахунків розподіляється на три розділи рахунків (рис. 2.1).

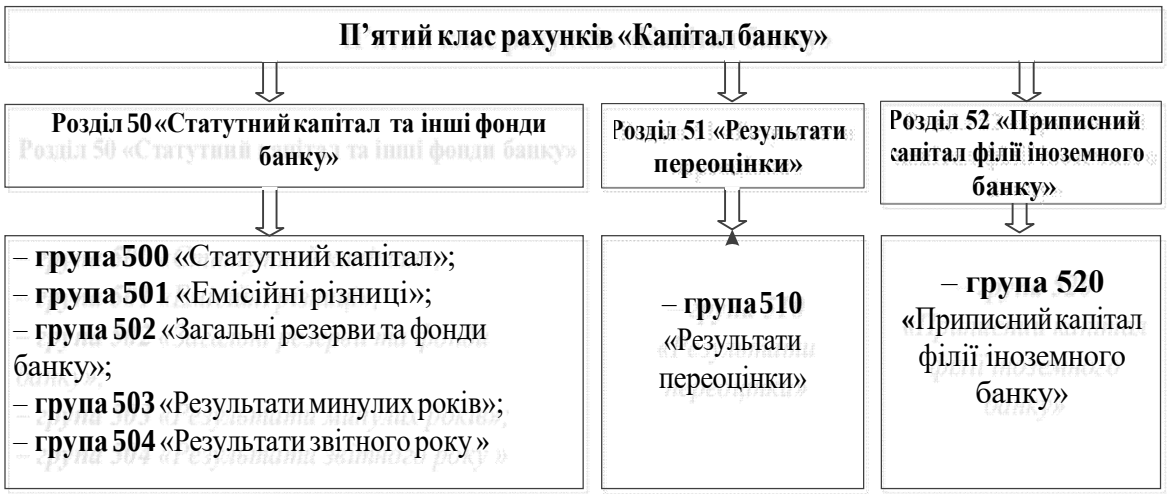

Рисунок 2.1 – Структура п’ятого класу рахунків «Капітал банку»

Рахунки 5 класу можуть кореспондувати з розрахунками дебіторської та кредиторської заборгованості, окремими рахунками 3 класу та рахунками грошових коштів або кореспондентським рахунком лише у разі сплати дивідендів та отримання внесків від акціонерів.

У всіх інших випадках рахунки 5 класу кореспондують між собою. Операції відображають за рахунком 5000 «Статутний капітал банку» на балансі банку-юридичної особи. Аналітичний облік ведуть за кожним засновником (учасником), акціонером.

Для відображення операцій, пов'язаних з капіталом банку, переважно використовують такі балансові рахунки четвертого порядку (табл. 2.1).

Перевірити правильність бухгалтерських проведень можна зіставленням сальдо на рахунку 5000 і величини статутного капіталу, зафіксованого в установчих документах банку, та сумарної номінальної вартості випущених акцій.

Таблиця 2.1 – Основні рахунки, які використовуються для відображення статутного капіталу банку.

Рахунки	**Призначення рахунків**	**Дебет**	**Кредит**
1	2	3	4
5000 П «Статутний капітал банку»	Облік статутного капіталу банку. Облік акцій ведеться за номінальною вартістю	Зменшення статутного капіталу	Збільшення статутного капіталу
5002 КП «Несплачений зареєстрований статутний капітал банку»	Облік вартості викуплених банком акцій (часток, паїв) за номінальною вартістю. Різниця між номінальною вартістю та вартістю викупу списується в межах кредитових залишків спочатку з рахунку 5010, а потім з рахунку 5022	Викуплені акції (частки, паї)	Продані та анульовані акції (частки, паї)
5004 П «Внески за незареєстрованим статутним капіталом»	Облік коштів, що отримані від засновників (акціонерів, учасників) банку за акціями або паями до реєстрації статутного капіталу	Суми зареєстрованого СК або суми, що повертаються в разі відмови в погодженні статуту банку	Суми, що отримані банком в оплату акцій або паїв до реєстрації статутного капіталу
5010 П «Емісійні різниці»	Облік сум витрат на операцію; різниці між номінальною вартістю акції та ціною її розміщення. Під час подальшого викупу власних акцій різниця між номінальною вартістю та ціною викупу акцій списується з цього рахунку в межах залишку	Суми витрат на операцію; суми списання різниці між ціною викупу та номінальною вартістю акцій у межах залишку під час викупу власних акцій	Суми позитивної різниці в разі первинного та подальшого розміщення акцій

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4
5011 АП «Операції з акціонерами»	Облік суми прибутків або збитків від операцій з акціонерами.	Проводиться перерахування отриманої суми прибутку за рішенням акціонерів банку або суми збитку від операцій з акціонерами	Сума прибутку від операцій з акціонерами або суми покриття збитку за рішенням акціонерів.
5020 П «Загальні резерви»	Облік загальних резервів, що створені за рішенням акціонерів під різні ризики	Суми зменшення резервів	Суми прибутку, що спрямовані на формування резервів
5021 П «Резервні фонди»	Облік резервних фондів банку. Кошти резервних фондів призначені для покриття можливих збитків та Інших витрат	Суми на покриття збитків та інших витрат, непередбачених законодавством України	Суми надходжень у резервні фонди. Резервні фонди утворюються за рахунок прибутку в розмірах, перед-бачених законодавством України
5030 П «Нерозподілені прибутки минулих років»	Облік сум прибутків минулих років до їх розподілу	Суми розподіленого прибутку згідно з рішенням загальних зборів акціонерів (учасників) відповідно до законодавства України, суми коригування внаслідок зміни облікової політики та виправлення суттєвих помилок	Суми прибутків минулих років; перевищення сум попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок вартості активів, що раніше були переоцінені, у разі їх вибуття, суми коригування внаслідок зміни облікової політики та виправлення суттєвих помилок
5031 «Непокриті збитки минулих років»	Облік сум збитків минулих років до їх покриття	Суми непокритих збитків минулих років, суми коригування внаслідок зміни облікової політики та виправлення суттєвих помилок	Суми покриття збитків минулих років, суми коригування внаслідок зміни облікової політики та виправлення суттєвих помилок
5040 «Прибуток звітного року»	Облік прибутку звітного року	Суми в порядку закриття рахунків витрат звітного року; суми розподілу прибутку; суми нерозподіленого прибутку на рахунок 5030	Суми в порядку закриття рахунків обліку доходів звітного року
5041 «Збиток звітного року»	Облік збитку звітного року	Суми в порядку закриття рахунків витрат звітного року	Суми в порядку закриття рахунків обліку доходів звітного року; суми покриття збитку; суми збитків на рахунок 5031 до їх покриття

2.3 Облік операцій з формування статутного капіталу

Статутний фонд банку у формі публічного акціонерного товариства формується шляхом відкритої підписки на акції.

Формувати та збільшити статутний капітал банку можна виключно за допомогою грошових внесків учасників (рис. 2.2).

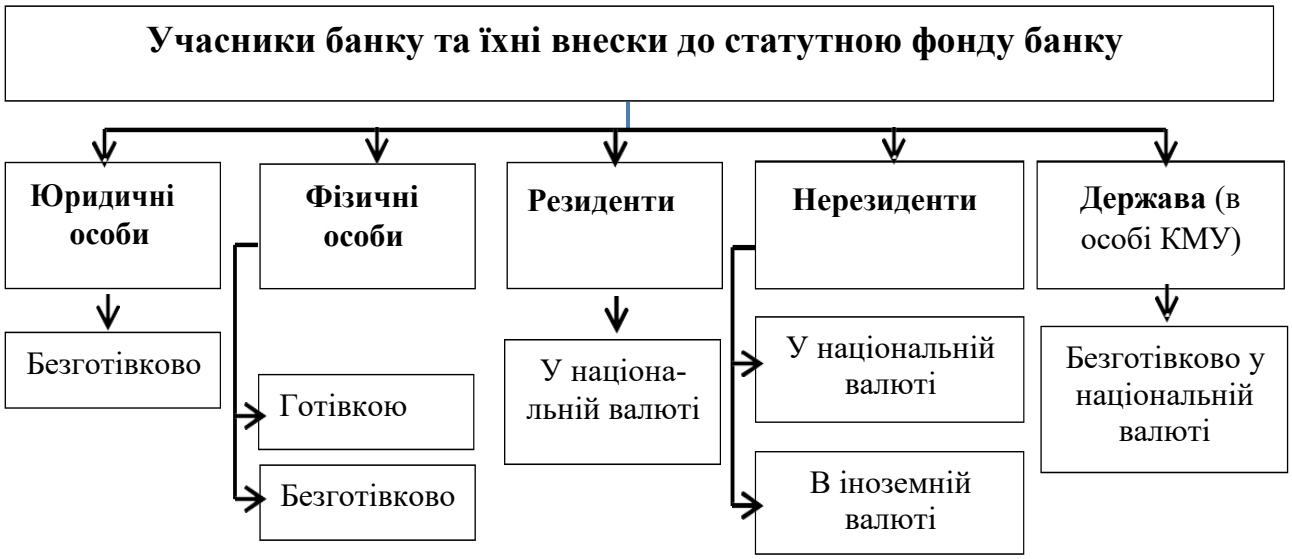

Рисунок 2.3 – Учасники банку та їхні внески до статутною фонду банку

Резиденти України здійснюють внески у гривнях, а нерезиденти – юридичні особи та фізичні особи-іноземці – в іноземній вільно конвертованій валюті або в гривнях. Кошти можуть перераховувати лише з власних поточних рахунків юридичні та фізичні особи у безготівковій формі. Фізичні особи можуть вносити кошти в готівковій формі.

Суми в іноземній вільно конвертованій валюті, внесені нерезидентами, перераховують у національну валюту України за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим НБУ на дату підписання установчого договору про створення банку, а у разі збільшення статутного капіталу банку – на дату прийняття рішення про збільшення статутного капіталу або на дат прийняття рішення про перетворення банку на банк з іноземним капіталом; (якщо банк набуває статусу банку з іноземним капіталом, не збільшуючи статутного капіталу банку).

Статутний капітал у мінімальному розмірі на час реєстрації банку має бути повністю сплачений. Спрямовуючи кошти на формування статутного капіталу, учасники повинні надати банку документи та відомості, що підтверджують джерела походження цих коштів. Заборонено використовувати для формування статутного капіталу банку:

- бюджетні кошти, якщо такі кошти мають інше цільове призначення;
- банківські метали;
- кошти, одержані в кредит та під заставу;

– зустрічні інвестиції у статутні капітали одного банку іншому;
– зустрічні інвестиції у статутні капітали учасників банку.

Для формування статутного капіталу банку його учасники попередньо *акумулюють кошти на поточному рахунку* будь-якого банку-резидента на території України на підставі відповідного рішення установчих зборів.

Потім *у тижневий термін* після дати подання необхідних документів для державної реєстрації банку уповноважена засновниками особа подає до ТУ НБУ за місцем створення банку заяву *про відкриття накопичувального рахунка для формування статутного капіталу.* На підставі цих документів та заяви територіальне управління НБУ *відкриває накопичувальний рахунок,* на якому акумулюють кошти статутного капіталу новоствореного банку його учасники.

Не пізніше ніж за 15 робочих днів до закінчення терміну, встановленого законодавством для розгляду документів та державної реєстрації банку, учасники банку або уповноважена засновниками особа зобов'язані перерахувати кошти у розмірі, який відповідає мінімально встановленому для новоствореного банку, на накопичувальний рахунок у Національному банку (або територіальному управлінні Національного банку за місцем створення банку).

При формуванні статутного капіталу банку з іноземним капіталом кошти в іноземній валюті іноземний учасник банку акумулює на накопичувальному рахунку, який відкривається в Національному банку.

Після реєстрації банку в ТУ НБУ за його місцезнаходженням *відкривається кореспондентський рахунок*, на який не пізніше ніж наступного дня після його відкриття з накопичувального рахунка перераховуються зібрані кошти, що утворюють статутний капітал банку. У разі відмови НБУ у реєстрації банку кошти з накопичувального рахунка повертаються учасникам банку за їхньою заявою. Банки формують статутний капітал завдяки емісії власних акцій та оголошенню підписки на паї. Акція засвідчує пайову участь у статутному капіталі банку. Згідно з нормативними актами НБУ, банківські акції можуть бути лише **іменними.** Обіг іменних акцій фіксується у реєстрах власників іменних цінних паперів. За типом акції банку можуть бути **простими та привілейованими.**

Прості акції дають їх власникам право голосу в ухваленні прийняття важливих управлінських рішень, дохід за ними залежить від результатів діяльності банку та способу їх розподілу. Прості акції надають їх власникам право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів, на участь в управлінні акціонерним товариством, на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації та інші права, передбачені законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств. Прості акції надають їх власникам однакові права.

Привілейовані акції дають власникові право на отримання дивідендів, але власники цих акцій не мають права брати участь в управлінні банком.

Привілейовані акції можуть випускатися з фіксованою ставкою дивідендів (у відсотках до їх номінальної вартості), сума яких виплачується

щорічно. Випуск привілейованих акцій обмежений величиною, яка становить 10 % від статутного капіталу банку. Облік простих і привілейованих акцій ведеться окремо за відповідними аналітичними рахунками балансового рахунку 5000 «Статутний капітал банку». Акції банку можуть продаватися за ціною, відмінною від їх номінальної вартості. Банк не може реалізовувати акції за ціною, нижчою від номіналу. У разі продажу акцій банку за ціною, вищою від їх номінальної вартості, виникають *емісійні різниці.*

Основні проведення з обліку формування статутного капіталу подані в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Типова кореспонденція по обліку формування капіталу

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Д-т	К-т	
1	Відображення внесків до статутного капіталу банку до державної реєстрації	Кореспондентський рахунок, поточний рахунок, каса (1200, 2600, 1001)	5004 «Незареєстрований статутний капітал»	на суму попередніх внесків акціонерів
2	Відображення суми статутного капіталу після державної реєстрації банку	5004 «Незареєстрований статутний капітал»	5000 «Статутний капітал банку	на суму попередніх внесків акціонерів
		5010 «Емісійні різниці»		на суму витрат на операції
			5010 «Емісійні різниці»	на суму емісійних різниць (при розміщенні акцій за ціною вище номіналу)
3	Зменшення статутного капіталу (при зменшенні номіналу або кількості акцій)	5000 «Статутний капітал банку»	5020 «Загальні резерви»	на суму зменшення капіталу

Емісійні різниці (емісійний дохід) – це перевищення суми коштів, отриманих від первинного випуску або продажу власних акцій (інших корпоративних прав), над їх номіналом або перевищення номіналу акцій (інших корпоративних прав) над вартістю їх викупу.

У таблиці 2.3 наведено бухгалтерський облік розрахунків з акціонерами банку.

Розмір статутного капіталу впродовж періоду функціонування банку може змінюватися унаслідок:

– додаткової емісії акцій за умови повного виконання акціонерами банку своїх зобов’язань щодо оплати паїв або акцій і повної оплати оголошеного раніше підписного капіталу;

– спрямування дивідендів на капіталізацію;

– анулювання акцій в результаті їх викупу при виконанні вимоги до мінімального розміру статутного капіталу.

Таблиця 2.3 – Типова кореспонденція по обліку розрахунків з акціонерами банку

№ з/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Дебет	Кредит	
І. Викуп власних акцій в акціонерів банку				
1	Викуп власних акцій за ціною ВИЩОЮ, ніж їх номінальна вартість	5002 «Власні акції, що викуплені в акціонерів»		на суму номінальної вартості
		5010 «Емісійні різниці»		на суму, що перевищує номінал
		5022 «Інші фонди банку» / 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років»		на суму різниці, при недостатності коштів на рахунку 5010
			1200, 2600, 1001	на загальну вартість придбання
2	Викуп власних акцій за ціною НИЖЧОЮ, ніж їх номінальна вартість	5002 «Власні акції, що викуплені в акціонерів»		на суму номінальної вартості
			5010 «Емісійні різниці»	на різницю між номіналом і ціною придбання
			Кореспондентський рахунок, поточний рахунок, каса (1200, 2600, 1001)	на загальну вартість придбання
3	Анулювання акцій, викуплених в акціонерів	5000 «Статутний капітал банку»	5002 «Власні акції, що викуплені в акціонерів»	на суму номінальної вартості
ІІ. Виплата дивідендів акціонерам				
1	Прийняття рішення про виплату дивідендів	5040 «Прибуток звітного року»/ 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років»/ 5022 «Інші фонди банку»	3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами»	на суму дивідендів
2	Виплата дивідендів акціонерам	3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами»	Кореспондентський рахунок, поточний рахунок, каса (1200, 2600, 1001)	на суму дивідендів

2.4 Облік формування прибутку банку та його розподілу

Формування *фінансового результату банку*, під яким розуміється сума прибутку або збитку банку, що отриманий в результаті ведення звичайної діяльності, здійснюється наприкінці звітного року в порядку закриття рахунків, на яких ведеться облік доходів і витрат:

– на суму дебетових сальдо рахунків витрат: дебет – рахунок групи 504 «Результати звітного року»; кредит – рахунки 7 класу «Витрати»;

– на суму кредитових сальдо рахунків доходів: дебет – рахунки 6 класу «Доходи»; кредит – рахунок групи 504 «Результати звітного року».

За умови перевищення доходів над витратами банк отримує прибуток, що відображається за кредитом рахунка 5040 «Прибуток звітного року»; за умови перевищення витрат над доходами – збиток, що обліковується за дебетом рахунка 5041 «Збиток звітного року» до затвердження та розподілу Загальними зборами акціонерів банку. Підтверджуючи суму прибутку, збори акціонерів узгоджують процентні відрахування за напрямами розподілу прибутку (табл. 2.4):

Таблиця 2.4 – Бухгалтерські проведення з обліку фінансового результату діяльності банку та його розподілу

№ з/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
І. Формування фінансового результату			
1	Закриття рахунків доходів і витрат 31 грудня за умови отримання прибутку	Рахунки з обліку доходів (6 клас)	5040 «Прибуток звітного року»
		5040 «Прибуток звітного року»	Рахунки з обліку витрат (7 клас)
2	Закриття рахунків доходів і витрат 31грудня за умови отримання збитку	Рахунки з обліку доходів (6 клас)	5041 «Збиток звітного року»
		5041 «Збиток звітного року»	Рахунки з обліку витрат (7 клас)
ІІ. Розподіл прибутку за рішеннями зборів акціонерів			
1	Формування загальних резервів	5040 «Прибуток звітного року»	5020 «Загальні резерви»
2	Формування резервного фонду	5040 «Прибуток звітного року»	5021 «Резервні фонди»
3	Формування інших фондів банку	5040 «Прибуток звітного року»	5022 «Інші фонди банку»
ІІ. Розподіл прибутку за рішеннями зборів акціонерів			
1	Нарахування дивідендів акціонерам банку	5040 «Прибуток звітного року»	3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами банку за дивідендами»
2	Визнання залишку нерозподіленого прибутку	5040 «Прибуток звітного року»	5030 «Нерозподілені прибутки минулих років»
3	Збільшення статутного капіталу до державної реєстрації	5040 «Прибуток звітного року»	5004 «Незареєстрований статутний капітал»
ІІІ. Покриття збитків за рішеннями зборів акціонерів			
1	Покриття за рахунок загальних резервів	5020 «Загальні резерви»	5041 «Збиток звітного року»
2	Покриття за рахунок резервних фондів	5021 «Резервні фонди»	5041 «Збиток звітного року»
3	Покриття за рахунок інших фондів	5022 «Інші фонди банку»	5041 «Збиток звітного року»
4	Покриття за рахунок нерозподілених прибутків минулих років	5030 «Нерозподілені прибутки минулих років»	5041 «Збиток звітного року»
5	Визнання залишку непокритих збитків минулих років	5031 «Непокриті збитки минулих років»	5041 «Збиток звітного року»

Питання для самоконтролю

1. Назвіть структуру капіталу банку та вимоги до його відображення у фінансовій звітності.
2. Охарактеризуйте рахунки, призначені для обліку капіталу.
3. Як здійснюється облік операцій з формування капіталу?
4. Як здійснюється облік операцій з власними акціями при їх викупі та перепродажу?
5. Наведіть порядок відображення в обліку результатів поточного року та розподілу прибутку.
6. Наведіть порядок відображення в обліку нарахування та виплати дивідендів.

ТЕМА 3. ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Метою вивчення теми є: ознайомлення студентів *з* організацією роботи касового апарату в банках, засвоєння та набуття навичок з відображення в обліку касових операцій, порядку документального оформлення видаткових і прибуткових касових операцій; вивчення особливостей обліку операцій з обслуговування фізичних осіб банкоматом для застосування знань у майбутній діяльності.

План

3.1 Організація облікової роботи в касі банківської установи
3.2 Облік касових операцій з клієнтами банківської установи
3.3 Облік операцій з перевезення валютних цінностей та інкасації коштів у банківських установах в Україні
3.4 Ревізія цінностей операційної каси банку

✍ **Ключові слова:** *банкноти, банківські метали, валюта, готівка, каса, інкасація, монети, вечірня каса, платіжна картка, банкомат, програмно-технічний комплекс самообслуговування, платіжний термінал, депозитна система.*

3.1 Організація облікової роботи в касі банківської установи

Банківські установи здійснюють банківські операції згідно з вимогами Інструкції про ведення касових операцій банками в Україні, яка затверджена Постановою Правління НБУ від 01.06.2011 № 174. Касові операції банки проводять лише після одержання ліцензії від НБУ.

Касові операції банківської установи – це операції щодо:

– видачі та приймання готівки (банкноти, монети);

– обміну не придатних до обігу банкнот та монет на придатні до обігу, банкнот на монети, монет на банкноти, банкнот (монет) одного номіналу на банкноти (монети) іншого номіналу;

– вилучення з обігу сумнівних банкнот та монет;

– валютно-обмінні операції;

– прийняття на інкасо банкнот іноземних держав та іменних чеків;

– операції з банківськими металами.

Предметом касових операцій є **готівка**, яка визначається як грошові знаки у вигляді банкнот та монет. *Суб'єктами касових операцій* є банк як організатор і виконавець касової операції та клієнти як її ініціатори.

Касове обслуговування банком клієнтів та оброблення готівки мають здійснюватися в ***операційній касі*** – приміщенні, де здійснюються безпосередньо касові операції (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Види операційних кас

Прибуткова каса	Здійснює прибуткові операції з готівкою та іншими цінностями протягом операційного часу
Видаткова каса	Реалізує видаткові операції з готівкою та іншими цінностями
Вечірня каса	Після закінчення робочого часу операційного дня приймає готівку від клієнтів та може видавати готівку, однак виключно за операціями депозитними та з цінними паперами
Каса перерахування	Проводить перерахування інкасованої від підприємств виручки із звірянням сум готівки із супровідними відомостями і виявленням надлишків та недостач
Сховище цінностей	Спеціально обладнане приміщення (сейф, депозитна система), що використовується для зберігання готівки та інших цінностей, технічний стан яких відповідає нормативно-правовим актам

Структуру операційної каси та чисельність касових працівників банк визначає *самостійно*. *Операційна каса* банківської установи, враховуючи обсяг касових операцій, може складатися з *прибуткової, видаткової, касу перерахування*. ***Прибуткові каси***, у свою чергу, можуть поділятися на ***денні та вечірні***. *Денні каси* приймають готівкові кошти протягом операційного дня банку, а *вечірні* – після закінчення операційного дня. Структуру операційної каси та чисельність касових працівників, а також потребу встановлення банкоматів банк визначає самостійно.

Вимоги до здійснення касових операцій банківською установою:

– визначення справжності та платіжності банкнот та монет;

– обов'язкове приймання готівки на вимогу клієнта;

– своєчасне повне оприбутковування готівки, що надійшла до каси банку, та її зарахування на зазначені клієнтами рахунки;

– створення належних та безпечних умов роботи і зберігання готівки;

– ідентифікація клієнтів відповідно до вимог законодавства України;

– своєчасна видача клієнтам придатних до обігу банкнот, монет;

– документальне оформлення операцій, належний внутрішній контроль;

– своєчасне відображення касових операцій у бухгалтерському обліку;

– систематичний аналіз стану надходжень і видачі готівки;

– здавання готівки національної валюти до територіальних управлінь НБУ.

Матеріально-відповідальними особами за зберігання готівки та цінностей є:

– керівник банку;

– головний бухгалтер;

– завідувач каси (старший касир).

З кожним працівником каси укладають договір про повну матеріальну відповідальність.

3.2 Облік касових операцій з клієнтами банківської установи

Порядок здійснення банками касових операцій з клієнтами визначається законодавством України з питань регулювання готівкових розрахунків в Україні та валютного регулювання. Операції з приймання готівки в національній та іноземній валютах від клієнтів через каси банків України відображаються в бухгалтерському обліку на підставі відповідних прибуткових касових документів, визначених нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють порядок ведення касових операцій у банках України.

Для відображення касових операцій в обліку використовують рахунки (табл. 3.2):

Таблиця 3.2 – Структура рахунків для обліку готівкових коштів банківської установи

Клас	Розділ	Група	Рахунки	Зміст рахунка	Дебет	Кредит
1. Казначейські та міжбанківські операції	**10. Готівкові кошти**	**100. Банкноти та монети**	**1001**	Банкноти та монети в касі банку	Проводять суми готівкового коштів, що ***вносяться***	Проводять суми готівкового коштів, що ***видаються***
			1002	Банкноти та монети в касі відділень		
			1003	Банкноти та монети в обмінних пунктах		
			1004	Банкноти та монети в банкоматах		
			1005	Банкноти та монети, інкасовані до перерахування		
			1007	Банкноти та монети в дорозі		
		. Дорожні чеки	**1011**	Дорожні чеки в касі банку		
			1012	Дорожні чеки в касі відділення банку		
			1013	Дорожні чеки в обмінних пунктах		
			1017	Дорожні чеки в дорозі		

Банк приймає від клієнтів готівку для її переказу через каси банків за такими прибутковими касовими документами (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Прибуткові касові документи, на основі яких здійснюється прийняття готівки в касу

Назва документа	Призначення документа
Заява на переказ готівки	Зарахування коштів на: власні поточні рахунки юридичних осіб; на власні поточні, депозитні рахунки фізичних осіб; на рахунки інших юридичних або фізичних осіб; переказ без відкриття рахунку
Рахунок на сплату платежів	Прийняття готівки від фізичних осіб на користь юридичних осіб
Прибутковий касовий	Прийняття готівки від працівників та клієнтів банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями
Документи, установлені платіжною системою	Прийняття готівки від фізичних і юридичних осіб для відправлення переказу та виплати його одержувачу готівкою в національній валюті

Працівники банку, приймаючи касові документи, повинні перевірити повноту заповнення реквізитів та наявність і тотожність підписів відповідальних працівників банку із зразками підписів (у разі прийняття заяви на переказ готівки через операційних працівників).

Приймати платежі від клієнтів можна із паперовими носіями або із застосуванням системи автоматизації банку (далі – САБ). Працівники банку приймають готівку від клієнтів в касу суцільним поаркушним перерахуванням банкнот та за кружками – монет. Після завершення приймання готівки клієнту видають квитанцію (другий примірник прибуткового касового документа) або інший документ, що підтверджує внесення готівки у відповідній платіжній системі. Такі документи повинні містити:

– найменування банку-виконавця;

– дату здійснення касової операції (у разі здійснення касової операції в післяопераційний час – час виконання операції);

– підпис працівника банку, який прийняв готівку;

– відбиток печатки або електронний підпис працівника банку, засвідчений електронним підписом системи автоматизації банку (САБ).

У прибуткових касових документах працівник банку перевіряє:

– повноту заповнення реквізитів;

– наявність і тотожність підписів відповідальних працівників банку із зразками підписів.

У разі оформлення операції з приймання готівки для її переказу заявою на переказ готівки плату за банківські послуги банк приймає від клієнта за окремим касовим документом – *прибутковим касовим ордером* чи заявою на переказ готівки.

Після закінчення обслуговування клієнтів підраховуються суми за документами, за якими проведені касові операції, і звіряються з даними бухгалтерського обліку та залишком готівки.

Уся готівка, яка надійшла до закінчення операційного дня, повинна бути оприбуткована в операційній касі та відображена за дебетом рахунка 1001. «Банкноти та монети в касі банку» або 1002 «Банкноти та монети в касі

відділень банку» і кредитом відповідних рахунків за балансом установи банку, на які зараховується готівка.
Операції з приймання готівки від клієнтів через каси банків України відображаються в бухгалтерському обліку такими проведеннями (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Типові проведення щодо обліку операцій з приймання готівки у касу банківської установи

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	Приймання готівки від юридичних осіб для врахування на власні поточні рахунки	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001, 1002)	Поточний рахунок юридичної особи (2600, 2650)
2	Приймання готівки від фізичних осіб для зарахування на власні поточні, вкладні (депозитні) рахунки	Рахунок для обліку готівкових коштів (напр. 1001, 1002)	Поточний рахунок фізособи (напр. 2620 «Кошти на вимогу фізосіб»), Депозитний рахунок фізичної особи (2630 «Строкові вклади (депозити) фізичних осіб»)
3	Приймання готівки від фізичних та юридичних осіб для зарахування на рахунки інших юридичних та фізичних осіб	Рахунок для обліку готівкових коштів (напр. 1001, 1002)	Поточний рахунок (2600, 2620, 2650) Депозитний рахунок фізособи (2630)
4	Прийняття готівки від працівників банку як повернення невикористаної підзвітної суми	Рахунок для обліку готівкових коштів (напр. 1001, 1002)	3551 «Аванси працівникам банку на господарські витрати»
5	Утримання з клієнтів комісійної винагороди банку	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001, 1002)	6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів»
6	Приймання податкових, комунальних та інших платежів від фізичних та юридичних осіб з дорученням подальшого перерахування за призначенням	Рахунок для обліку готівкових коштів (напр. 1001, 1002)	2902 «Кредиторська заборгованість за прийняті платежі», 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»

Банки мають видавати клієнтам відсортовані та придатні до обігу банкноти і монети. З каси банку готівка видається за такими видатковими документами (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Видаткові касові документи, на основі яких здійснюється прийняття готівки в касу

Назва документа	Призначення документа
Грошовий чек	Видача готівки юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, підприємцям
Заява на видачу готівки	Видача готівки фізичним особам із поточних, депозитних рахунків. Видача переказів фізичним і юридичним особам без відкриття рахунка
Документ на отримання переказу, установлений платіжною системою	Отримання переказу фізичними і юридичними особами через відповідну платіжну систему
Видатковий касовий ордер	Видача готівки працівникам банку за внутрішньобанківськими операціями

У видаткових касових документах (заява на видачу готівки, видатковий касовий ордер, грошовий чек) працівник банку перевіряє:

– повноту заповнення реквізитів на документі;

– наявність підписів посадових осіб банку, яким надано право підпису касових документів, і тотожність їх зразкам;

– належність пред'явленого паспорта або документа, що його замінює, отримувачу, відповідність даних паспорта тим даним, що зазначені в касовому документі;

– у разі отримання готівки за довіреністю – правильність оформлення довіреності на отримання готівки;

– наявність підпису отримувача.

Таблиця 3.6 – Типові проведення щодо обліку операцій з видачі готівки **з** каси банківської установи

№	**Зміст операції**	**Кореспонденція рахунків**	
		Д-т	**К-т**
1	Видача готівки юридичним особам, підприємцям з їх поточних та інших рахунків	Поточний рахунок юридичної особи (напр. 2600, 2650)	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001**,** 1002**)**
2	Видача готівки фізичним особам з поточних, вкладних (депозитних) рахунків	Поточний рахунок фізособи (2620, 2630)	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001, 1002)
3	Видача авансу на господарські витрати працівнику банку	3551 «Аванси працівникам банку на господарські витрати»	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001, 1002)
4	Виплата заробітної плати працівникам банку	3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою»	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001, 1002)
5	Видача з каси переказу клієнту без відкриття рахунку в банку	2902 «Кредиторська заборгованість за прийняті платежі», 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001, 1002)
6	Видача клієнту кредиту	Позичковий рахунок (2203 «Кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001, 1002)

3.3 Облік операцій з перевезення валютних цінностей та інкасації коштів у банківських установах в Україні

Інкасація коштів це – збирання та доставка інкасаторами згідно з укладеними з клієнтами договорами валютних цінностей клієнтів до каси банку або збирання коштів із підрозділів банку. Інкасація передбачає поступове накопичення коштів на маршруті інкасації.

Інкасація організовується: апаратом інкасації НБУ; власними силами підрозділу інкасації коштів установи банку; підрозділом інкасації іншої банківської установи. Її здійснюють на підприємствах, організаціях, установах інкасатори-збирачі банків на основі «Доручень на інкасацію грошей», посвідчення особи і спеціального посвідчення на автомашину.

Механізм інкасації полягає в обміні сумок з грошовою виручкою на порожні і виписуванні підприємствами (організаціями), що здають гроші, до кожної сумки супровідної відомості у трьох примірниках. *При цьому інкасатор-збирач не перераховує готівку грошей,* а лише перевіряє кількість сумок і загальну суму виторгу за записами в накладній та копії супровідної відомості на кожну сумку, яку він приймає і розписується в тій, що залишається на підприємстві.

Про загальну кількість прийнятих за всіма маршрутами сумок (мішків) з готівкою і порожніх сумок складається «Довідка про прийняті вечірньою касою сумки (мішки) з готівкою і порожні сумки», яка разом з першими примірниками журналів обліку прийнятих сумок і мішків з готівкою та порожніх сумок зберігається в окремій папці. Наступного дня зранку касир і бухгалтер-контролер вечірньої каси здають сумки (мішки) з про інкасованою грошовою виручкою і супровідними документами завідувачу операційної каси для звірки документів і попереднього зарахування виручки на розрахунковий рахунок підприємства, а останній – касирам для перерахування та в бухгалтерію банку для зарахування вже уточненої суми грошей на рахунок підприємства (організації). Супровідні відомості додаються до касових документів дня. У бухгалтерському обліку інкасована готівка відображається за рахунком 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування» Плану рахунків. Цей рахунок призначений для обліку інкасованої грошової виручки, яка підлягає зарахуванню на рахунки клієнтів. ***За дебетом*** рахунку обліковуються суми інкасованої виручки, яка попередньо (до перерахування) зараховується на рахунки клієнтів і суми виявлених при перерахуванні надлишків. ***За кредитом*** рахунку обліковуються: суми перерахованої виручки, яка зараховується до операційної каси банку і суми виявлених при перерахуванні нестач (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Типові проведення операцій з інкасації готівки клієнтів банку

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	Грошовий виторг до перерахування зараховується на поточний рахунок	1005 « Банкноти та монети, інкасовані до перерахування»	Поточний рахунок клієнта (2600 «Кошти на вимогу СГ)
2	Виявлення надлишку грошей в інкасаторських сумках	1005	Поточний рахунок клієнта (2600)
3	Виявлення нестачі грошей в інкасаторських сумках	Поточний рахунок клієнта (2600)	1005
4	Фактична сума перерахованого грошового виторгу	Рахунок для обліку готівкових коштів	1005

У процесі діяльності банки стикаються з проблемою недостачі чи надлишку ліквідності, що впливає на стан платоспроможності та рентабельності банку. З метою збалансування ліквідної позиції банки повинні розробляти стратегію управління ліквідністю, складовим елементом якої має бути план дій щодо підкріплення банків готівкою та продаж надлишків готівки.

Підкріплення операційної каси поповнення запасів готівки у операційній касі банку встановлюється шляхом придбання готівки в установах НБУ та в інших комерційних банках за відповідну плату, на підставі договорів про касове обслуговування. Доставляти гроші установи банку можуть власними силами або через інкасаторів територіальних управлінь НБУ.

Порядок підкріплення операційної каси банку з територіального управління НБУ. Для підкріплення готівкою комерційний банк завчасно надсилає до територіальних управлінь НБУ заявки в електронній формі за підписом уповноваженої особи банку. Форма, строк і час подання заявок обумовлюються територіальним управлінням за домовленістю з банками в договорах про касове обслуговування.

Територіальне управління здійснює видачу банкам (філіям, відділенням) підкріплень готівкою з оборотних кас за умови надходження до територіального управління відповідних сум із кореспондентських рахунків банків (філій).

Установи банків, що мають надлишки готівки, можуть передавати її іншим банкам, які мають потребу в підкріпленнях, за погодженням із територіальним управлінням НБУ.

В обліку такі операції відображають, як наведено у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Типові проведення щодо обліку операцій з перевезення та інкасації валютних цінностей до ТУ НБУ службою інкасації ТУ НБУ та банку

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	2	3	4
Підкріплення банків готівкою ТУ НБУ після надходження відповідних сум з кореспондентських рахунків банків			
1	Перерахування коштів за готівку	1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»	1200 Кореспондентський рахунок банку в НБУ»
2	Отримання готівки банком через уповноважених осіб, інкасаторів банку чи підрозділ інкасації коштів і оприбуткування її в операційну касу банку	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001/ 1002)	1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»
3	Виявлення недостач готівки та надходження суми для її відшкодування	1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»	1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»
4	Виявлення надлишку готівки та перерахування цього надлишку до ТУ НБУ	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001/ 1002)	1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»
		1911	1200

Продовження таблиці 3.8

1	2	3	4
Здавання готівки до ТУ НБУ (зокрема не придатної до обігу)			
1	Видача коштів з операційної каси банку	1007 «Банкноти та монети в дорозі»	1001, 1002
2	Надходження коштів на коррахунок банку	1200	1911
		1911	1007
Здавання готівки до ТУ НБУ через підрозділ перевезення цінностей та інкасації коштів іншого банку (зокрема не придатної до обігу)			
1	Видача коштів з операційної каси банку	1811	1001, 1002
2	Надходження на коррахунок банку коштів як оплати за готівку	1200	1811
3	Виявлення недостач готівки (відшкодування здійснюється протягом трьох днів з дня отримання акту розбіжностей)	1811	1200
4	Якщо недостача пов'язана з діями відповідальних працівників банку, то відшкодування здійснюється ними (на суму недостачі)	3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку»	1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»
		1001, 1002, 1200, 2620	3552
5	Якщо неможливо визначити винних осіб, недостача списується на інші операційні витрати	7399 «Інші операційні витрати»	1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»

Передавання готівки проводиться після списання відповідної суми з кореспондентського рахунку установи банку-одержувача і зарахування її на кореспондентський рахунок установи банку, що передає гроші (табл. 3.9).

Таблиця 3.9 – Типові проведення щодо обліку операцій з передавання готівки між банками

№	**Зміст операції**	**Кореспонденція рахунків**	
		Д-т	**К-т**
1	2	**3**	**4**
У банку, що купує готівку:			
1	Перерахування коштів за готівку	1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»	Коррахунок банку (1200 / 1600»Кореспондентські рахунки інших банків»)
2	Сплата комісійної винагороди за отримання готівки	7100 «Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування»	Коррахунок банку (1200/1600)
3	Одержання готівки банком	1001/ 1002	1811
У банку, що продає готівку:			
1	Зарахування коштів за готівку на кореспондентський рахунок	Коррахунок банку (1200 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»)	1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»

Продовження таблиці 3.9

1	2	3	4
2	Одержання комісійних доходів за продану готівку	Коррахунок банку (1200/1500)	6100 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків»
3	а) у випадку видачі готівки уповноваженій особі банку отримувача	1911	1001/ 1002
	б) у випадку відправлення готівки через інкасаторів	1007	1001/ 1002
	Списання готівки, з такої що обліковується в дорозі	1911	1007

3.4 Ревізія цінностей операційної каси банку

Ревізію банкнот, монет та інших цінностей, що знаходяться в операційних касах банку, а також перевірку стану їхнього зберігання виконують :

– не рідше одного разу на півріччя;
– станом на 1 січня поточного року;
– при зміні керівника, головного бухгалтера або завідувача каси;
– при зміні службових осіб – щомісяця;
– в усіх інших випадках (за рішенням загальних зборів акціонерів, НБУ)

ревізія у банківській установі проводиться раптово, без попередження з метою перевірки всіх цінностей, за станом на одну й ту саму дату і в такій послідовності, яка б виключала можливість приховування, розкрадання чи недостачі грошей і цінностей працівниками каси. Ревізію потрібно організувати так, щоб не змінювати нормального функціонування каси банку та здійснення нею готівкових операцій. Банкноти, монети та інші цінності перераховуються загалом виконуючими ревізорами та з метою забезпечення подвійного контролю особисто керівником ревізії.

Після перерахування готівки та інших цінностей, які знаходяться в касі та сховищах цінностей, ревізуючи виконавці звіряють виявлені цінності з даними книг обліку готівки каси та інших цінностей, обліку грошей у фондах та наявності іноземної валюти та платіжних документів у іноземній валюті, щоденного балансу, аналітичного обліку і, крім того, перевіряють, чи всі вилучені для ревізії цінності повернені до сховища цінностей.

Суми розписок та інших документів, не проведених через бухгалтерський облік, у виправдання залишку каси не приймаються і вважаються недостачею у касира. Виявлені надлишки каси повинні бути оприбутковані й поверненню не підлягають. Про проведену ревізію цінностей складається Акт ревізії за підписами всіх працівників, які брали участь у ревізії, і службових осіб, відповідальних за збереження цінностей.

Питання для самоконтролю

1. Як здійснюється організація обліку касових операцій банків?

2. Назвіть операції банку, що належать до касових.

3. Як визначається структура операційної каси та чисельність касових працівників банку?

4. Як здійснюється облік прибуткових і видаткових касових операцій?

5. Наведіть основні бухгалтерські проведення з обліку надходження та видачі готівки.

6. Вкажіть в чому полягає механізм інкасації?

8. Як здійснюється облік перевезення та інкасації валютних цінностей?

9. Визначте облікові процедури щодо обліку операцій з передавання готівки між банками

ТЕМА 4. ОБЛІК ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Метою вивчення теми є: вивчення студентами суті депозитних операцій (значення класифікації) та зобов'язань, набуття вмінь і навичок щодо порядку відкриття строкових та ощадних депозитів фізичним особам і суб'єктам господарської діяльності (класифікація рахунків для обліку строкових депозитів), міжбанківських депозитів, їх документальне оформлення та застосування одержаних знань щодо практичного відображення операцій в обліку.

План

4.1 Депозитні операції банків та характеристика рахунків для відображення цих операцій в обліку

4.2 Облік розміщених депозитів на міжбанківському ринку

4.3 Облік залучених банком депозитів

4.4 Облік доходів і витрат за депозитними операціями

4.5 Облік зобов'язань банку перед Фондом гарантування вкладів фізичних осіб

✍ **Ключові слова:** *Депозит, депозити на вимогу, строкові депозити, справедлива вартість, витрати на операцію, амортизована собівартість, дисконт, метод ефективної ставки відсотка ,премія, неамортизований дисконт, потік грошових коштів, чиста балансова вартість.*

4.1 Депозитні операції банків та характеристика рахунків для відображення цих операцій в обліку

Депозит (вклад) (лат. depositum – переданий на збереження) це грошові кошти або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений термін зберігання (чи без зазначення такого), під процент і підлягають виплаті вкладнику.

Банки мають право приймати вклади від юридичних та фізичних осіб

виключно на підставі банківської ліцензії.

Банківські установи з метою формування оптимальної ресурсної бази для забезпечення банківської діяльності розробляють власну депозитну політику відповідно до чинного законодавства України. Так, банки встановлюють основні умови залучення банківського депозиту відповідного виду та оприлюднюють цю інформацію в установі банку в загальнодоступному для клієнтів місці або у засобах масової інформації. Для вкладників – фізичних осіб банк зобов'язаний установлювати однакові типові умови договору банківського депозиту.

Депозити на вимогу – це грошові кошти або банківські метали, що розміщені вкладниками в банках на умовах видачі вкладу (депозиту) на першу вимогу вкладника або здійснення платежів за розпорядженням власника рахунку. До цієї ж категорії відносяться і поточні рахунки. Перевага: можливість розпоряджатися грошима в будь-який момент (поповнюючи чи зменшуючи суму вкладу). Суттєвий недолік – значно нижча процентна ставка.

Строкові депозити – це грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк. Серед «строкових депозитів» існують такі різновиди як накопичувальні і ощадні вклади. Накопичувальний вклад можна поповнювати щомісячно, при цьому сума всіх накоплених коштів (в тому числі і процентів) виплачується в кінці строку. Головна перевага такого вкладу – можна накопичити на крупну покупку, наприклад на придбання автомобіля чи квартири. І ощадні і накопичувальні вклади можуть бути з капіталізацією процентів і без неї.

Класифікацію депозитів банку зображено на рисунку 4.1.

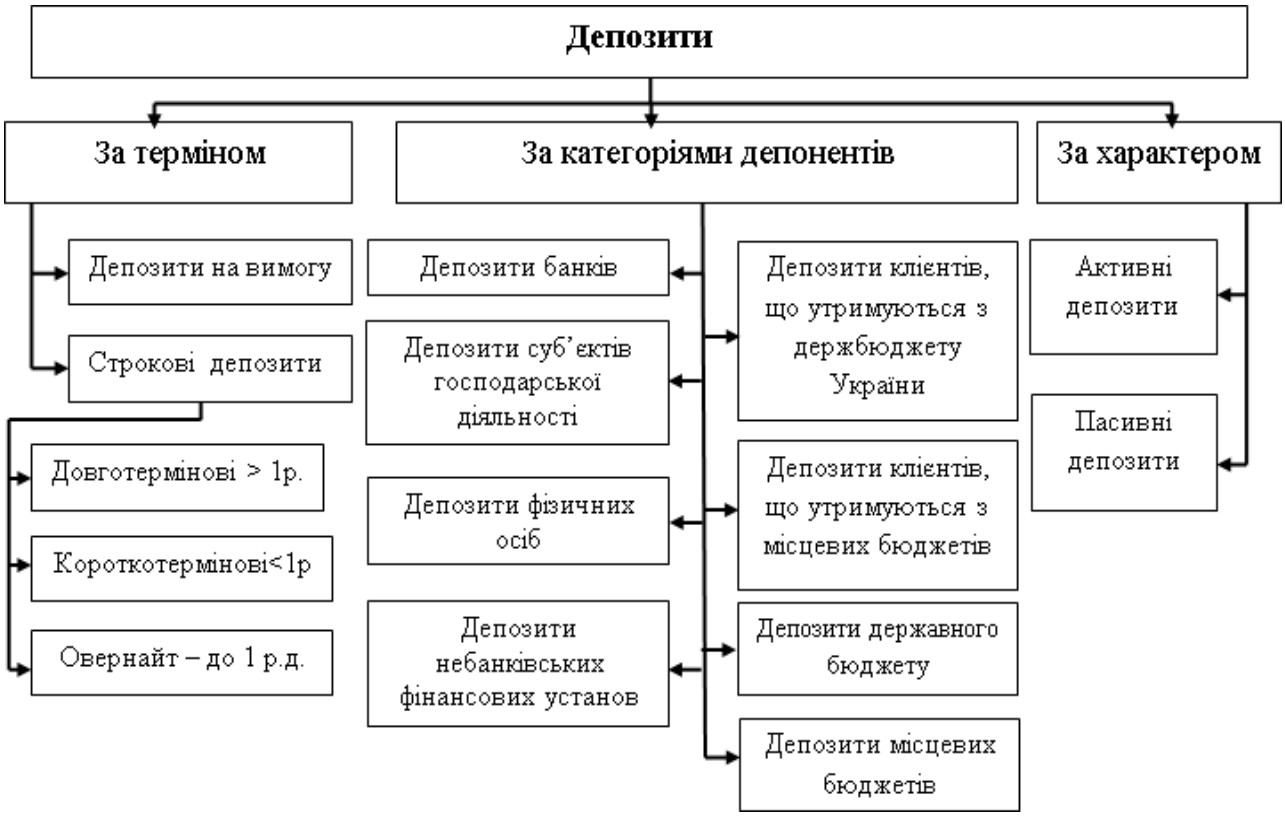

Рисунок 4.1 – Класифікація депозитів банку

Капіталізація процентів – це збільшення загальної суми вкладу на суму нарахованих щомісячно процентів. Кожного місяця проценти будуть нараховуватись на суму вкладу і процентів за попередні місяці на протязі всього строку договору. З точки зору доходності вклад з капіталізацією процентів найвигідніший.

Активні депозити – це кошти, розміщені банківською установою на депозитних рахунках іншого банку (тобто депозитні операції лише на міжбанківському ринку). **Пасивні депозити** – це кошти, залучені банком від різних клієнтів на депозитні рахунки.

Здійснюються депозитні операції банків на договірних засадах, шляхом укладання договорів банківського депозиту та банківського рахунка. Банк відображає в бухгалтерському обліку депозитні операції за відповідними рахунками Плану рахунків банків України залежно від категорії контрагентів, виду депозиту і термінів їх використання.

Банк обліковує строкові депозити за відповідними балансовими рахунками, використовуючи для обліку рахунки у межах групи цього рахунка (табл. 4.1).

Таблиця 4.1 – Класифікація груп депозитних рахунків за контрагентами та видами депозитів

Контрагенти	**Вид депозиту**		**Група рахунків**
1	2		3
Національний банк України	Активні	На вимогу	120 Кошти на вимогу у НБУ
		Строкові	121 Строкові вклади (депозити) у НБУ
	Пасивні	На вимогу	130 Кореспондентський рахунок НБУ у банку
		Строкові	133 Строкові вклади (депозити) НБУ
Банківські установи	Активні	На вимогу	150 Кошти на вимогу в інших банках
		Строкові	151 Строкові вклади (депозит), що розміщені в інших банках
	Пасивні	На вимогу	160 Кошти на вимогу інших банків
		Строкові	161 Строкові вклади (депозит) інших банків
Суб'єкти господарювання	Пасивні	На вимогу	260 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
		Строкові	261 Строкові кошти суб'єктів господарювання
Фізичні особи	Пасивні	На вимогу	262 Кошти на вимогу фізичних осіб
		Строкові	263 Строкові кошти фізичних осіб

Аналітичний облік депозитних операцій ведуть відповідно до внутрішнього плану аналітичних рахунків. Аналітичні рахунки містять детальну інформацію про кожну депозитну операцію та її контрагента, що розкривається у загальних та спеціальних обов'язкових параметрах.

Правила визнання в обліку депозитних операцій:

1) залучення банком вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб підтверджується договором:

– банківського рахунка;
– банківського депозиту з видачою ощадної книжки;
– банківського депозиту з видачою ощадного (депозитного) сертифіката;

– банківського депозиту з видачою іншого документа, що підтверджує внесення грошової суми або банківських металів.

2) зарахування коштів на рахунок і повернення їх вкладнику здійснюється:

– *для юридичних осіб*: гроші на депозитні рахунки перераховуються з поточних рахунків і повертаються банками в безготівковій формі на поточні рахунки юридичних осіб;

– *для фізичних осіб*: гроші на депозитні рахунки можуть бути внесені готівкою, перераховані з іншого депозитного або поточного рахунка і повертаються банками готівкою або в безготівковій формі на вказаний рахунок.

За депозитним рахунком можуть проводитися операції, пов'язані з реалізацією майнових прав на суму депозиту відповідно до укладених договорів застави.

3) проценти на депозит, відповідно до договору, нараховуються від дня, наступного за днем надходження до банку грошей, до дня, який передує їх поверненню вкладнику.

4) відображення доходів (витрат) за депозитом:

Якщо під час первісного визнання банк визначає вартість депозиту за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова, то в обліку потрібно визнавати прибуток або збиток на суму різниці між справедливою вартістю депозиту та вартістю договору в кореспонденції з рахунками дисконту (премії).

Банк відображає в обліку процентні доходи і витрати за депозитами та амортизує дисконт (премію) із застосуванням ефективної ставки відсотка.

Сума дисконту (премії) має бути повністю амортизована на дату повернення депозиту.

Нарахування процентів та амортизація дисконту (премії) за депозитними операціями здійснюються одночасно та не рідше одного разу на місяць за кожним договором окремо.

Якщо витрати сплачені на дату балансу, то банк може не відображати їх за рахунками нарахованих витрат.

5) виплата процентів за депозитом здійснюється в строки, що обумовлені в договорі. Якщо вклад повертається вкладникові до закінчення строку дії або до настання інших обставин, визначених договором, проценти виплачуються в розмірі процентів за вкладами на вимогу (якщо договором не встановлений вищий процент):

– *для юридичних осіб:* нараховані проценти можуть бути перераховані на поточний рахунок юридичної особи або на поповнення депозиту;

– *для фізичних осіб*: нараховані проценти можуть бути перераховані на їх поточний рахунок, на поповнення депозиту або видані готівкою.

6) виплата вкладнику суми депозиту і нарахованих за ним процентів здійснюється у:

– **національній валюті,** якщо грошові кошти надійшли на депозитний рахунок у національній валюті;

– **валюті депозиту,** якщо грошові кошти надійшли на вкладний

(депозитний) рахунок в іноземній валюті, або на умовах та в порядку, передбачених договором, відповідно до заяви вкладника – в іншій іноземній чи в національній валюті;

– **у банківських металах**, якщо депозитний рахунок відкритий у банківських металах, або за умов та в порядку, передбачених договором, відповідно до заяви вкладника у національній валюті.

7) випуск і погашення ощадних (депозитних) сертифікатів :

Ощадні (депозитні) сертифікати можуть випускатися за ініціативою банку:

– одноразово або серіями;
– іменними або на пред'явника;
– на вимогу або на строк.

Строк обігу ощадних (депозитних) сертифікатів установлюється від дати видачі сертифіката вкладнику (власнику сертифіката) до дати, з якої власник сертифіката отримав право вимоги депозиту.

При настанні строку вимоги депозиту банк здійснює платіж проти пред'явлення ощадного (депозитного) сертифіката.

Погашення та виплата процентів по сертифікатам, номінованим в національній валюті, здійснюються банками лише в національній валюті.

А по сертифікатам в іноземній валюті – в іноземній валюті або у національній валюті за курсом НБУ на дату закінчення строку, що зазначений в ощадному (депозитному) сертифікаті, або на дату дострокового викупу сертифіката.

Розрахунки за придбані ощадні (депозитні) сертифікати та сплата грошових коштів за ними для юридичних осіб здійснюються лише в безготівковій формі, а для фізичних осіб здійснюються як у готівковій, так і в безготівковій формі. Бланки ощадних (депозитних) сертифікатів обліковуються за позабалансовим рахунком 9820 «Бланки цінних паперів».

4.2 Облік розміщених депозитів на міжбанківському ринку

Міжбанківський депозит – депозит, розміщений одним банком в іншому в межах кореспондентських відносин між ними.

Банки, що виходять на міжбанківські ринки, можуть набувати ролі:

– позичальника (депозити обліковуються на пасивних рахунках як джерело залучених чи позичених коштів);

– власника коштів (депозити обліковуються на активних рахунках як заборгованість за розміщеними коштами).

Банк на дату укладення договору про розміщення або залучення коштів на міжбанківському ринку відображає за позабалансовими рахунками одночасно вимоги та зобов'язання відповідно до укладеного договору банківського вкладу (депозиту).

У цьому разі здійснюються такі бухгалтерські проводки, які зображено у таблиці 4.2.

Таблиця 4.2 – Бухгалтерські проведення, пов’язані з обліком розміщених на міжбанківському ринку депозитів

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	2	3	4
1	Відображення поза балансових вимог (на дату укладення депозитного договору)	9350 «Активи до отримання та депозити до розміщення за споровими контрактами»	Контррахунок (990Х)
2	Розміщення коштів на депозитний рахунок	Рахунок для обліку розміщених депозитів (1513 «Строкові вклади (депозити), що розміщені в інших банках, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)	Кореспондентський рахунок (1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»)
	Списання суми депозиту з поза балансу (при укладанні договору раніше отримання коштів)	Контррахунок (990Х)	9350 А
3	При розміщенні коштів на депо зит за ставкою нижчою ринкової, банк визнає збиток (на різницю між номінальною та справедливою вартістю депозиту)	7398 «Витрати під час первісного визнання фінансових зобов’язань за вартістю, вищою/ нижчою, ніж справедлива»	1516 «Неамортизована премія/дисконт за строковими вкладами (депозитами), що розміщені в інших банках, які обліковуються за амортизованою собівартістю»
4	Повернення розміщеного депозиту	Кореспондентський рахунок (1200)	Рахунок для обліку розміщених депозитів
5	У разі розміщення коштів на депозит за ставкою вищою ринкової, банк визнає прибуток (на різницю між номінальною та справедливою вартістю депозиту)	1516 «Неамортизована премія/дисконт за строковими вкладами (депозитами), що розміщені в інших банках, які обліковуються за амортизованою собівартістю»	6398 «Дохід під час первісного визнання фінансових зобов’язань за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива»

4.3 Облік залучених банком депозитів

Номіналом депозиту вважається сума, що вказана в депозитному договорі. Номінал депозиту обліковується двома основними способами, що залежать від умов, прописаних у депозитному договорі:

– перший спосіб відображує номінал депозиту, якщо відсотки виплачуються авансом. Банк відображує в бухгалтерському обліку суму залученого вкладу (депозиту) з оплатою відсотків авансом та/або сплатою банком комісій, що є невід’ємною частиною залученого вкладу (депозиту);

– другий спосіб залучення депозиту характеризується виплатою відсотків за період, тобто через визначений договором термін.

Відсотки на вклад (депозит), залучений відповідно до договору

банківського вкладу (депозиту), нараховуються від дня, наступного за днем надходження до банку грошових коштів або банківських металів, до дня, який передує поверненню грошових коштів або банківських металів вкладнику або списанню з вкладного (депозитного) рахунку вкладника з інших підстав.

За кредитом проводяться суми коштів, що зараховані на депозит, а ***за дебетом*** вказаних рахунків обліковуються суми повернених депозитів.

Залишок рахунків відображує суму коштів, які знаходяться у користуванні банком, власником яких є фізична особа (табл. 4.3).

Таблиця 4.3 – Бухгалтерські проведення пов'язані з обліком залучених депозитів

Зміст операцій	**Кореспонденція рахунків**	
	Д-т	**К-т**
1	**2**	**3**
1. Залучення депозитів від фізичних та юридичних осіб	Рахунок для обліку готівкових коштів, рахунки клієнтів (напр. 1001, 2600)	Рахунок для обліку залучених депозитів (напр.2610 «Строкові вклади (депозити) СГ», 2630 «Строкові вклади (депозити) фізичних осіб»
2. При залученні депозиту за ставкою, вищою, ніж ринкова, банк визнає збиток (на різницю між номінальною і справедливою вартістю депозиту)	7398 «Витрати під час первісного визнання фінансових зобов'язань за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива»	Рахунки для обліку неамортизованої премії за залученими Депозитів (1616 /2616/2636)
3. При залученні депозиту за ставкою нижчою, ніж ринкова, банк визнає прибуток (на різницю між номінальною і справедливою вартістю депозиту)	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за залученими депозитами (напр. 1616 / 2616 /2636)	6398 «Дохід під час первісного визнання фінансових зобов'язань за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива»
4. Повернення коштів з депозитного рахунку вкладнику фізичних та юридичних осіб	Рахунок для обліку залучених депозитів	Рахунок для обліку Готівкових коштів, рахунки клієнтів

Залучення коштів на депозит здійснюється за процентною ставкою, що визначається депозитним договором. Для розрахунку нарахованих відсотків банки можуть використовувати номінальну або фактичну відсоткову ставку.

Номінальна відсоткова ставка – це ставка, за якої величина сум нарахованих відсотків визначається множенням процентної ставки на номінал депозиту без капіталізації раніше отриманих відсотків за формулою 4.1:

$$I = p \times i \times n / T, \qquad (4.1)$$

де I – сума відсоток за період;

p – сума номіналу депозиту;

I – номінальна відсоткова ставка (у сотих частках);
n – кількість днів;
T – максимальна кількість днів у році за умовами договору.

Фактична процентна ставка – це ставка, розрахована застосуванням номінальної ставки до номіналу депозиту, збільшеного на суму сплачених раніше відсотків. При розрахунку процентних доходів та витрат за депозитами застосовуються такі методи визначення кількості днів: метод «факт/факт»; метод «факт/360»; метод «30/360».

Розглянемо типові бухгалтерські проведення обліку витрат банків за залученими депозитами та розміщеними депозитами в таблиці 4.4.

Таблиця 4.4 – Бухгалтерські проведення обліку витрат банків за залученими та облік доходів за розміщеним депозитами

Зміст операцій	**Кореспонденція рахунків**	
	Д-т	**К-т**
1	**2**	**3**
Нарахування процентних витрат за депозитами	Рахунки для обліку процентних витрат за депозитами (7 клас) (напр. 7041 «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб»)	Рахунки для обліку процентних нарахованих витрат за депозитами (1 або 2 клас) (2638 «Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб»)
Амортизація дисконту за залученими депозитами	Рахунки для обліку процентних витрат за депозитами (7 клас) (напр. 7041)	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту (1 або 2 клас) (2636 «Неамортизований дисконт за строковими коштами фізичних осіб»)
Амортизація премії за залученими депозитами	Рахунки для обліку неамортизованої премії (1 або 2 клас) (2636)	Рахунки для обліку процентних витрат за депозитами (7 клас) (7041)
Виплата процентів вкладнику після нарахування	Рахунки для обліку процентних нарахованих витрат за депозитами (1 або 2 клас) (2638)	1001, 2620, 1200
Виплата процентів вкладнику відбувається без нарахування	Рахунки для обліку процентних витрат за депозитами (7 клас) (7041)	1001, 2620, 1200

4.5 Облік зобов'язань банку перед Фондом гарантування вкладів фізичних осіб

З метою захисту прав та інтересів вкладників фізичних осіб в Україні у вересні 1998 року було створено *Фонд гарантування вкладів фізичних осіб*. Основним завданням Фонду є:забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб; виведення неплатоспроможних банків з

ринку. Діяльність фонду регулюється Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Керівним органом Фонду є Адміністративна рада, яку формують, делегуючи до неї двох представників Кабінету Міністрів Україні, двох представників НБУ та одного представника асоціації банків. В Україні учасниками Фонду є банки, філії іноземних банків, які мають банківську ліцензію на право здійснювати банківську діяльність та свідоцтво учасника Фонду, окрім АТ «Державний ощадний банк України». Інші види фінансово-кредитних установ не є учасниками Фонду.

Кожному вкладнику учасників Фонду гарантується відшкодування коштів за вкладами, зокрема відсотків, у розмірі загальної суми вкладів, але не більше за визначену чинним законодавством України гарантовану суму.

Сума граничного розміру відшкодування коштів за вкладами не може бути меншою 200000 гривень. Вклади фізичних осіб, залучені банком, філією іноземного банку до моменту переведення його до категорії тимчасових учасників, гарантуються Фондом. Вклади, залучені банком після переведення його до категорії тимчасових учасників, не гарантуються Фондом.

Основні бухгалтерські проведення під час розрахунку банківських установ із Фондом наведено у таблиці 4.5.

Таблиця 4.5 – Типові проведення щодо обліку розрахунків банків учасників із Фондом гарантування вкладів фізичних осіб

Зміст операції	**Періодичність здійснення**	**Кореспонденція рахунків**	
		Д-т	**К-т**
1. Віднесення на витрати нарахованих до ФГВФО сум:		7418 «Відрахування до ФГВФО»	3623 Кредиторська заборгованість за зборами до ФГВФО
– початкового збору;	Одноразово		
– сум регулярного збору	Щомісяця		
2. Перерахування нарахованого регулярного збору до ФГВФО банкам-учасниками	Щокварталу рівними частками до 15 числа місяця, наступного за звітним	3623 Кредиторська заборгованість за зборами до ФГВФО	1200 Кореспондентські рахунки банку в НБУ

Початковий збір до Фонду в розмірі одного відсотка зареєстрованого статутного капіталу банку банки-учасники перераховують на рахунок Фонду протягом тридцяти календарних днів з дня одержання банківської ліцензії на здійснення банківської діяльності. Загальний обсяг регулярного збору до Фонду банк розраховує консолідовано два рази на рік станом на 31 грудня року, що передує поточному, та 30 червня поточного року, в розмірі 0,25 відсотка від загальної суми вкладів, які розміщують фізичні особи на іменних рахунках, на договірних засадах, враховуючи проценти за вкладами та ощадні сертифікати.

Фонд гарантує вкладникам фізичним особам банків-учасників повернення

коштів: у готівковій або безготівковій формі; у валюті України або в іноземній валюті; розміщені на договірних засадах на іменних рахунках чи залучені у формі випуску іменних ощадних сертифікатів банками-учасниками Фонду. Банк-учасник у термін до 1 березня та 1 вересня поточного року надає Фонду розрахунок регулярного збору за формою відповідно до Положення про порядок нарахування і сплати зборів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, затвердженого рішенням Адміністративної ради ФГВФО.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення вкладу (депозиту), яке наводиться в банківському законодавстві України.
2. За якими ознаками і на які види класифікуються банківські вклади?
3. Якими нормативно-правовими актами НБУ регламентуються питання, пов'язані з проведенням депозитних операцій та їх відображенням у бухгалтерському обліку банків України?
4. За якою вартістю банки мають оцінювати в клади (депозити) під час первісного визнання та після первісного визнання?
5. У чому полягає суть методу ефективної ставки відсотка?
6. Що таке амортизована собівартість фінансового зобов'язання?
7. На яких банківських рахунках зберігаються кошти клієнтів на вимогу?
8. Якими бухгалтерськими проводками відображається нарахування і сплата банком процентних витрат в національній валюті за коштами на вимогу клієнтів?
9. За якими рахунками відображаються в бухгалтерському обліку банку строкові кошти клієнтів?
10. Що має визнавати банк в бухгалтерському обліку, якщо під час первісного визнання він залучає кошти на вклад за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова?
11. Якими бухгалтерськими проводками відображається нарахування і сплата банком процентних витрат в національній та іноземній валюті за строковими коштами клієнтів?
12. Якими бухгалтерськими записами супроводжується амортизація дисконту (премії) за строковими коштами клієнтів?
13. Якими бухгалтерськими записами відображаються операції з повернення вкладнику депозиту у визначений договором строк?
14. За якими рахунками відображаються в бухгалтерському обліку розрахунків банків учасників із Фондом гарантування вкладів фізичних осіб?

Змістовий модуль 2. Облік результатів діяльності та фінансова звітність банку. Облік інших операції банків

ТЕМА 5. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З КРЕДИТУВАННЯ

Метою вивчення теми є: вивчення студентами порядку одержання кредиту в банку, нарахування відсотків та погашення заборгованості за кредитами, що сприятиме набуття практичних навичок з обліку кредитних операцій та нарахування відсотків за кредитами.

План

5.1 Суть кредитних операцій банківської установи

5.2 Характеристика рахунків для відображення кредитних операцій банку

5.3 Бухгалтерський облік кредитних операцій

5.4 Особливості бухгалтерського обліку окремих кредитних операцій

✍ **Ключеві слова:** *Кредит, кредитна лінія, овердрафт, факторинг, гарантія, справедлива вартість, витрати на операцію, амортизована собівартість, дисконт, метод ефективної ставки відсотка, премія, неамортизований дисконт, потік грошових коштів, чиста балансова вартість, амортизація дисконту (премії).*

5.1 Суть кредитних операцій банківської установи

Термін кредит походить від латинського *creditum – «вірити»*.

Кредити становлять близько 50% всіх активів банку і забезпечують 2/3 усіх доходів. Вони є найбільш прибутковою, але й найбільш ризиковою частиною банківських активів.

На підставі банківської ліцензії банки мають право здійснювати кредитні операції, які є виключно банківськими. Банківська установа з метою забезпечення ефективності процесу кредитування зобов'язана мати підрозділ, функціями якого є надання кредитів та управління процесом кредитування, а також розробити положення про кредитну політику з метою внутрішнього регулювання цього процесу.

Надаючи кредити, банки зобов'язані:

1. Дотримуватися основних принципів кредитування.
2. Перевіряти кредитоспроможність позичальників та забезпечення кредиту.
3. Виконувати встановлені НБУ вимоги щодо концентрації ризиків.

Банківський кредит – будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми.

Відповідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» **кредитні операції** – вид активних операцій банку, які пов'язані з наданням клієнтам залучених коштів у тимчасове користування (надання позик у готівковій або безготівковій формі та надання кредитів у формі врахування векселів, розміщення депозитів, операцій РЕПО, на фінансування будівництва житла, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу тощо) або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування (надання гарантій, порук, авалів тощо), а також операцій з купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів і від свого імені (включаючи андеррайтинг), будь-яке продовження строку боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми.

Кредитні відносини здійснюються на підставі ***кредитного договору****, що укладається між кредитором і позичальником у письмовій формі*. У кредитному договорі передбачаються мета, сума і термін кредиту, умови і порядок його видачі та погашення, види забезпечення зобов'язань позичальника, відсоткові ставки, порядок плати за кредит, обов'язки, права і відповідальність сторін щодо видачі та погашення кредиту.

5.2 Характеристика рахунків для відображення кредитних операцій банку

Бухгалтерський облік кредитних операцій здійснюють відповідно до внутрішнього плану аналітичних рахунків [10]. Аналітичні рахунки містять детальну інформацію про кожну кредитну операцію та контрагента, яку розкривають за допомогою обов'язкових параметрів: загальних та спеціальних.

Усі рахунки обліку кредитних активів банку є активними. ***За дебетом*** цих рахунків відображуються суми наданих кредитів, а ***за кредитом*** – суми погашення заборгованості та суми заборгованості, що перераховані на рахунок простроченої заборгованості.

Основою для структурування рахунків для обліку кредитних операцій у Плані рахунків є вид позичальника або інституційна ознака позичальника.

Для організації обліку наданих кредитів застосовуються як балансові так і позабалансові рахунки.

Таблиця 5.1 – Класифікації балансових рахунків 1 і 2 класів для обліку кредитних операцій

Інституційна ознака позичальника	**Ознаки груп рахунків у складі розділів**	**Ознака в середині групи рахунків**
1	2	3
Банки (розділ 15 «Кошти в інших банках»)	вид кредитної операцій цільове призначення кредиту вид банківського кредиту	строк кредиту тип заборгованості неамортизований дисконт / премія нараховані відсотки за кредитом
Фізичні особи (розділ 22 «Кредити, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою		

собівартістю»)		

Продовження таблиці 5.1

1	2	3
Суб'єкти господарювання (розділ 20 «Кредити, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)		
Органи державної влади (розділ 21 Кредити, що надані органам державної влади та органам місцевого самоврядування, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)	ранг органів державного управління	

Що стосується балансових: це рахунки 1, 2 та 6 класів Плану рахунків.

1 клас – «Казначейські та міжбанківські операції»;

2 клас – «Операції з клієнтами»;

6 клас – «Доходи».

На позабалансових рахунках 9 класу здійснюється облік:

– забезпечення за кредитом,

– умовних зобов'язань з кредитування (на цих рахунках обліковується сума кредиту від дати підписання договору до дати видачі кредиту),

– облік договорів кредиту, застави, страхових договорів.

Рахунки для відображення кредитних операцій банку відображенні в таблиці 5.2.

Таблиця 5.2 – Рахунки для відображення кредитних операцій банку

За характером	– *пасивні рахунки* (рах. отриманих кредитів) – це рахунки, на яких відображено операції з отримання кредитів банками, які за своєю суттю є однією з форм залучення ресурсів у банк (1312, 1322, 1323, 1623, 2701); – *активні рахунки* (рах. наданих кредитів) – це рахунки, за якими відображають операції з розміщення ресурсів шляхом запозичення коштів клієнтам (1524, 2063, 2071, 2103, 2113, 2203, 2211).
За типом контрагентів	– *рахунки міжбанківських кредитів* – використовуються для відображення одержаних від НБУ кредитів (1312, 1322, 1323, 1324,) та наданих іншим банкам (1521, 1522, 1524) або одержаних від інших банків (1621, 1622, 1623); – *рахунки клієнтських кредитів* – використовуються для надання кредитів клієнтам банку: суб'єктам господарської діяльності, органам державної влади (зокрема органам місцевого самоврядування) та фізичним особам (рах. 2 класу).

За приналежністю до балансу	– *балансові рахунки* – використовуються для відображення в обліку балансових зобов'язань кредитного характеру; – *позабалансові рахунки* – використовуються для обліку позабалансових зобов'язань кредитного характеру (зобов'язання з кредитування, які надані банкам (9100) та клієнтам (9129); гарантії, поруки, акредитиви та акцепти, що надає банк (9000); отримана (9500) та надана (9510) –застава

5.3 Бухгалтерський облік кредитних операцій

Облік кредитних операцій можна розглянути відповідно до такої послідовності:

– відображення в бухгалтерському обліку кредитних операцій на дату укладення кредитного договору (дати операції);

– бухгалтерський облік наданих кредитів;

– погашення заборгованості за наданими кредитами.

Кредитна лінія – це норма короткострокового кредиту, що надаються окремими частинами (траншами), у межах встановленого ліміту (максимальної заборгованості), на потреби, передбачені кредитною угодою.

Залежно від періоду, на який відкривається кредитна лінія, вона може бути **короткостроковою (до 1 року) або довгостроковою (> 1 рік)**.

Короткострокові кредитні лінії відкриваються для фінансування поточних потреб, які виникають у позичальника, а довгострокові – для формування основних фондів, оплати устаткування, фінансування капітальних вкладень, реконструкції і модернізації виробництва, капітального будівництва тощо.

Кредитна лінія може бути відкрита як в одній валюті, так і в декількох валютах. Мультивалютна кредитна лінія дозволяє підприємству, якому необхідні кредитні кошти в різних валютах, користуватися кількома видами валют у рамках однієї кредитної лінії.

Таблиця 5.3 – Типові бухгалтерські проведення при видачі кредиту із відкриттям кредитної лінії

Зміст операції	**Кореспонденція рахунків**	
	Д-т	**К-т**
Відкриття обов'язкової кредитної лінії (у повній сумі згідно кредитної угоди)	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнту	9900 «Контррахунок для рахунку розділу 91»
Видача клієнту позики у межах відкритої кредитної лінії		
Отримання траншу кредитної лінії	Позичковий рахунок (напр. 2063 / 2203)	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001) / Поточний рахунок (2600/2620)/ Коррахунок банку (1200)
Зменшення позабалансового зобов'язання (на суму виданого клієнту траншу)	9900«Контррахунок для рахунку розділу 91»	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам
Відмова клієнта від використання кредитної лінії, припинення дії угоди	9900«Контррахунок для рахунку розділу 91»	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам

При цьому між банком і клієнтом укладається тільки один кредитний договір, що дозволяє оптимізувати документообіг і витрати на оформлення забезпечення по кредитах у різних валютах. Кредитна лінія можуть бути поновлювана (револьверного типу) та непоновлювана.

Кредит обліковується як балансовий актив від дати перерахування коштів позичальнику до дати закінчення терміну дії кредитного договору (визначеної дати погашення кредиту). Погашення позики здійснюється: *однією сумою* по закінченні строку користування позикою; *періодично* (поступово) протягом всього терміну дії кредитної угоди. Спосіб погашення позики передбачається в тексті кредитного договору.

Залежно від дій позичальника на дату погашення кредиту можливими є три варіанти відображення в обліку банківських операцій:

– погашення кредиту;
– визнання заборгованості простроченою;
– продовження дії кредитного договору.

Розглянемо бухгалтерські проведення при настанні терміну погашення кредиту в таблиці 5.4.

Таблиця 5.4 – Бухгалтерські проведення при настанні терміну погашення кредиту

№ п/п	**Зміст операції**	**Кореспонденція рахунків**	
		Д-т	**К-т**
1	Погашення заборгованості у визначний термін (згідно кредитної угоди: у повній сумі чи частинами)	2600, 2620, 1200	Позичковий рахунок 2063, 2203
2	Списання з позабалансових рахунків договорів (кредиту, застави, поруки, страхування)	Контррахунок для рахунку розділу 98»	9819 «Інші цінності і документи «
3	Списання з позабалансового рахунку суми забезпечення		
а	списання суми забезпечення за кредитом	Контррахунок (розділ 99)	Рахунки для обліку отриманої застави
б	списання суми гарантії за кредитом	Рахунки для обліку отриманої гарантії (розділ 90)	Контррахунок (розділ 99)

Основні правила обліку доходів банку за кредитними операціями [33]:

– доходи відображаються за рахунками 6 класу Плану рахунків, *наростаючим підсумком*;

– облік процентних доходів здійснюється за *принципом нарахування та відповідності доходів і витрат*;

– процентні доходи визнаються із *застосуванням методу ефективної ставки відсотка*. Для її розрахунку визначаються потоки грошових коштів з урахуванням усіх умов договору кредиту, у тому числі включаються всі комісії та інші сплачені або отримані сторонами суми, що є невід'ємною частиною доходу за кредитом;

– будь-які різниці, що виникають між сумою визнаних за ефективною

ставкою відсотка процентних доходів та нарахованих за номінальною процентною ставкою доходів за кредитом відображаються за рахунками з обліку *неамортизованого дисконту (премії) у кореспонденції з рахунками з обліку процентних доходів;*

– амортизація дисконту (премії) за фінансовими інструментами здійснюється одночасно з нарахуванням процентів;

– *доходи обліковуються за ознакою строковості*: окремо нараховані до настання строку їх сплати і окремо – прострочені;

– для обрахування процентних доходів застосовуються такі методи визначення кількості днів: метод «факт/факт»; метод «факт/360»; метод «30/360»;

– *комісійні доходи* від кредитного обслуговування можуть *обліковуватися за касовим методом* (як комісії за одноразові послуги) або згідно *з принципом нарахування*, залежно від того, який підхід визначено обліковою політикою банку.

5.4 Особливості бухгалтерського обліку окремих кредитних операцій

До кредитних операцій банку належать:

– кредитування за овердрафтом (кредитування рахунку);
– операції РЕПО;
– кредитування за овернайт.

Овердрафт (англ. overdraft – перевищення кредиту) – це короткостроковий кредит за поточним рахунком клієнта у межах встановленого ліміту, що дає змогу здійснювати розрахунки, коли коштів на поточному рахунку недостатньо. В такому випадку банк списує кошти з рахунка клієнта в повному обсязі, тобто автоматично надає клієнту кредит на суму, що перевищує залишок коштів. Овердрафт відрізняється від звичайного кредиту тим, що для погашення заборгованості спрямовуються всі суми, що надходять на рахунок клієнта.

У процесі виникнення дебетового сальдо на рахунках клієнтів кредити овердрафт відображуються, відповідно, на поточних та карткових рахунках юридичних та фізичних осіб. Дебетове сальдо може виникнути під час проведення операцій на поточних (карткових) рахунках клієнтів, за якими в угоді на розрахунково-касове обслуговування передбачено виникнення овердрафту. Проведення за дебетом цих рахунків виконуються автоматично у випадку оплати розрахункових документів клієнтів. рації відображуються бухгалтерськими проведеннями, поданими в таблиці 5.5.

Операція РЕПО – операція купівлі (продажу) цінних паперів із зобов'язанням зворотного їх продажу (купівлі) через визначений строк за заздалегідь обумовленою ціною, що здійснюється на основі єдиного договору РЕПО.

За операцією РЕПО фінансові ризики та вигоди від володіння цінних паперів залишаються у продавця, а отже, не переходять до банку, який придбав

цінні папери з умовою їхнього зворотного продажу. Це означає, в разі падіння вартості цінних паперів збитки несе продавець, а не банк, котрий їх купив. Відсотки, або дивіденди, за цими паперами отримує також продавець.

Таблиця 5.5 – Типові бухгалтерські проведення з обліку облік кредитів овердрафт

№ п/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	Надання кредиту овердрафт	Рахунки клієнтів (напр. 2600, 2605, 2620, 2625, 2650, 2655)	Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів
2	Нарахування відсотків за кредитами овердрафт:		
	– наданими СГ	2607/2657	6020/6016
	– наданими фізичним особам	2627	6040
3	Відображення заборгованості за нарахованими процентними доходами за кредитом овердрафт, що не сплачена позичальником у визначений договором строк, наступного робочого дня:		
	– наданими СГ	2069	2607 (2657)
	– наданими фізичним особам	2209	2627
4	Відображення заборгованості за кредитом овердрафт, що не погашено у визначений договором термін:		
	– наданими СГ	2067	2600(2605)
	– наданими фізичним особам	2207	2620 (2625)

При здійсненні операції РЕПО банк-покупець отримує винагороду у вигляді обумовленого відсотка або різниці від продажу цінного паперу за ціною вищою, ніж ціна купівлі.

При проведенні операцій РЕПО в банках розрізняють два їх типи: **операція прямого** РЕПО – продаж цінних паперів банку з умовою їхнього викупу в покупця; **операція зворотного** РЕПО – купівля банком цінних паперів з умовою їхнього подальшого продажу продавцю.

Облік операцій РЕПО наведено в таблиці 5.6.

Овернайт (англ. overnight – на ніч) – кредит, наданий чи отриманий на термін, що не перевищує одного операційного дня (без урахування неробочих 4 днів банку). Використовується виключно на міжбанківському ринку. Банк обліковує кредити овернайт із використанням рахунків: 1310 П «Кредити овернайт, що отримані від НБУ шляхом рефінансування»; 1521 «Кредити овернайт, що надані іншим банкам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»; 1621 П «Кредити овернайт, що отримані від інших банків, які обліковуються за амортизованою собівартістю».

Таблиця 5.6 – Бухгалтерські проводки з обліку операцій РЕПО

№ п/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	Відображення надання зобов'язань	9100	9900
2	За отримання зобов'язань	9900	9110
3	Перерахування коштів за операціями РЕПО (надання кредиту)	1211, 1522, 2010	1600, 2600
4	Отримання кредиту за операціями РЕПО	2600, 1500	1311, 1622
5	Нарахування доходів у вигляді відсотків	2018	6021
6	ЦП, що придбані за операцією РЕПО обліковуються кредитором як отримана застава за позабалансовим обліком	9500	9900
7	Погашення самого кредиту	1600, 2600	1211, 1522, 2010
8	Погашення відсотків	1600, 2600	2018
	Списання цінних паперів, що були в заставі	9900	9500

Кредити овернайт, що отримані від інших банків аналогічно до обліку наданих (отриманих) кредитів. Заборгованість за кредитами овернайт, які надані терміном на один робочий день і обертаються па міжбанківському ринку, у разі продовження початкової дати їх погашення, банк відображає за відповідними рахунками з обліку короткострокових або довгострокових кредитів залежно від терміну продовження договору. Банк здійснює бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за кредитами овернайт аналогічно до звичайних кредитів.

Питання для самоконтролю

1. Які види кредитів можуть надаватись банком?
2. Назвіть основні етапи надання кредитів банківською установою.
3. На яких рахунках ведеться облік кредитних операцій?
4. Яким чином здійснюється фінансовий облік операцій за кредитами?
5. Назвіть рахунки для відображення кредитних операцій банку.
6. Розкрийте порядок обліку щодо видачі кредиту із відкриттям кредитної лінії.
7. Назвіть основні правила обліку доходів банку за кредитними операціями.
8. Розкрийте порядок обліку операцій за овердрафтом.
9. Як здійснюється облік операцій РЕПО?

ТЕМА 6. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ІЗ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ ТА ДОВГОСТРОКОВИХ ВКЛАДЕНЬ БАНКУ

Метою вивчення теми є: вивчення особливостей обліку операцій з цінними паперами у портфелі банку та власної емісії, суті облікових процедур при переоцінці цінних паперів, визначенні їх дисконту та премії, нарахуванні

амортизації, а також особливостей формування, регулювання та використання резерву під знецінення цінних паперів для практичного застосування щодо відображення цих операцій в обліку.

План

6.1 Організація облікового процесу операцій з цінними паперами
6.2 Характеристика рахунків для обліку операцій з цінними паперами
6.3 Загальні принципи оцінювання та обліку цінних паперів у портфеля
6.4 Облік цінних паперів у торговому портфелі банку
6.5 Облік цінних паперів у портфелі банку на продаж
6.6 Облік цінних паперів у портфелі банку до погашення

✍ **Ключові слова:** *Емісія, амортизація, переоцінка, торговий портфель, портфель банку на продаж, портфель банку до погашення, знецінення цінних паперів, фінансові інвестиції, акція, вексель, дисконт, премія, іпотечні цінні папери, боргові цінні папери, андеррайтинг, пере класифікація.*

6.1 Організація облікового процесу операцій з цінними паперами

Важливе місце у фінансовій системі держави займає ринок цінних паперів (фондовий ринок), оскільки є її важливою складовою частиною зі своєю організаційно-функціональною специфікою та власною інфраструктурою.

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів).

Учасниками (суб'єктами) фондового ринку є:

– **емітент** – юридичні особи, органи місцевого самоврядування та держава, в особі уповноважених нею органів державної влади, які від свого імені розміщують емісійні цінні папери та беруть зобов'язання перед їхніми власниками [9];

– **інвестори в цінні папери** – фізичні та юридичні особи, резиденти і нерезиденти, які набули права власності на цінні папери з метою отримання доходу від вкладених коштів та/або набуття відповідних прав, що надаються власнику цінних паперів відповідно до законодавства;

– **саморегулівна** організація професійних учасників фондового ринку – неприбуткове об'єднання учасників фондового ринку, що провадять професійну діяльність на фондовому ринку з торгівлі цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, депозитарну діяльність;

– **професійні учасники фондового ринку** – юридичні особи, які на підставі ліцензії, виданої Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, провадять на фондовому ринку професійну діяльність.

Фондовий ринок поділяється на:

– **первинний ринок** ЦП, де розміщуються цінні папери;

– **вторинний ринок** ЦП, де реалізується обіг (купівля-продаж) ЦП.

Об'єктами (інструментами) фондового ринку є **цінні папери** – документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або

інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила чи видала, і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передавання прав іншим особам.

Цінні папери поділяються:

1. За порядком їх розміщення (видачі): неемісійні та емісійні.

Емісійні цінні папери – цінні папери, що посвідчують однакові права їх власників у межах одного випуску стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітент). До них належать: акції; облігації підприємств; облігації місцевих позик; державні облігації України; іпотечні сертифікати; іпотечні облігації; сертифікати фондів операцій з нерухомістю (ФОН); інвестиційні сертифікати; казначейські зобов'язання України. Цінні папери, що не належать згідно із цим Законом до емісійних цінних паперів, можуть бути визнані такими Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, якщо, це не суперечить спеціальним законам про ці групи та/або види цінних паперів.

Емісійні ЦП одного випуску можуть існувати лише в одній формі, а неемісійні – виключно в документарній формі.

2. За формою існування:

– документарні;

– бездокументарні.

Емісійні цінні папери одного випуску можуть існувати лише в одній формі, а неемісійні – виключно в документарній формі.

3. За формою випуску:

– іменні – права, посвідчені цінним папером, належать особі, зазначеній у цінному папері;

– ордерні – права, посвідчені цінним папером, належать особі, зазначеній у цінному папері, яка може сама здійснити ці права або призначити своїм розпорядженням (наказом) іншу уповноважену особу.

Банки на ринку цінних паперів можуть виступати в якості емітентів цінних паперів, інвесторів, купуючи цінні папери за власні кошти, в ролі посередників при операціях з цінними паперами, а також в якості депозитарію, тобто можуть здійснювати облік цінних паперів та вести реєстр акціонерів (рис. 6.1).

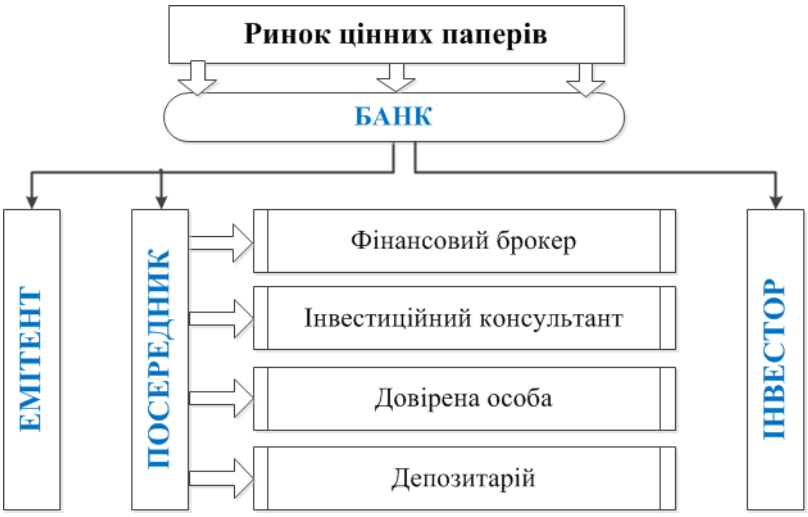

Рисунок 6.1 – Місце банків на ринку цінних паперів

Банки самостійно організовують обліковий процес операцій з цінними паперами з метою формування єдиної методологічної основи облікових процедур загалом по банку, а також відображення повної та достовірної інформації на реєстрах аналітичного та синтетичного обліку.

Обліковий процес операцій з цінними паперами налічує такі етапи:

I. Заповнення, збирання та обробка первинних документів, які є підставою для здійснення операцій з цінними паперами.

II. Систематизація інформації на рахунках аналітичного та синтетичного обліку.

III. Складання фінансової та статистичної звітності.

IV. Здійснення контролю за діяльністю банку з цінними паперами.

Отриману первинну інформацію реєструють у документах, які мають юридичну силу і є підставою для відкриття рахунків бухгалтерського обліку. Первинні документи та аналітичні реєстри містять інформацію про реквізити цінних паперів та контрагентів, які беруть участь в операції.

Прийняті до обліку первинні документи за операціями з цінними паперами систематизують та відображають на взаємопов'язаних рахунках бухгалтерського обліку, залежно від класифікації портфеля цінних паперів у реєстрах синтетичного та аналітичного обліку.

6.2 Характеристика рахунків для обліку операцій з цінними паперами

Бухгалтерський облік операцій із цінними паперами здійснюється із використанням балансових та позабалансових рахунків. Детальну інформацію про кожного контрагента, емітента цінних паперів і кожну операцію з розміщення, обігу, сплати доходу та погашення власних і придбаних цінних паперів фіксують на рівні аналітичного обліку на аналітичних рахунках.

Кожен рахунок аналітичного обліку операцій з цінними паперами має обов'язкові та спеціальні параметри

Загальними обов'язковими параметрами аналітичного рахунка операцій з цінними паперами є:

- номер аналітичного рахунка;
- номер балансового (позабалансового) рахунка;
- код контрагента;
- код валюти,
- характеристика аналітичного рахунка.

Спеціальними параметрами рахунків з обліку цінних паперів є*: термін погашення та місце емісії цінних паперів.*

6.3 Загальні принципи оцінювання та обліку цінних паперів у портфелях банку

Фінансові інвестиції – це фінансові активи, які утримуються банком з метою збільшення прибутку (процентів, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

До фінансових інвестицій належать:

– придбані боргові цінні папери;
– акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком;
– інвестиції в асоційовані та дочірні компанії;
– інші фінансові інвестиції, що не оформлені цінними паперами.

Банківський портфель ЦП – це сукупність усіх придбаних та отриманих банком ЦП, право на володіння, користування та розпорядження якими належить банку та які згруповані за їх типами і призначенням.

Ця категорія походить від італійського *portafoglio*, що утворене від латинських слів portare – «носити» і foglio – «аркуш» або «аркуш паперу».

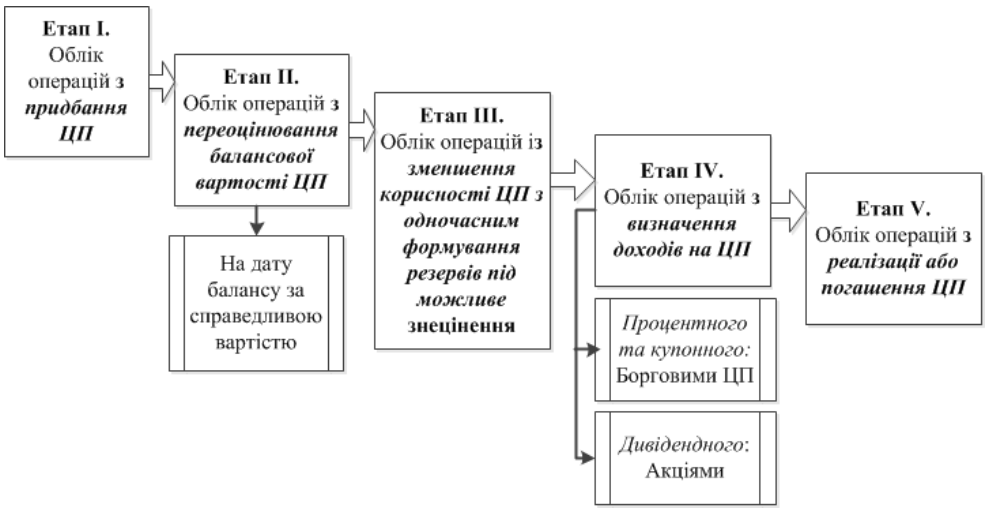

Рисунок 6.2 – Етапи здійснення обліку операцій з ЦП

Основні правила оцінки та обліку фінансових інвестицій банку:

– для обліку купівлі / продажу фінансових інвестицій використовують *дату операції* або *дату розрахунку* (відповідно до облікової політики до всіх придбань і продажів фінансових інвестицій однієї категорії);

– зміна *справедливої вартості* придбаних фінансових інвестицій (крім фінансових інвестицій, що обліковуються за собівартістю або амортизованою собівартістю) відображається у період між датою операції та *датою розрахунку* за рахунками ***класу 6*** (для фінансових інвестицій, які обліковуються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки) та рахунками капіталу ***класу 5*** (для фінансових інвестицій у портфелі на продаж);

– під час первісного визнання банк відображає в обліку фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки *за справедливою вартістю без урахування витрат на операції.* Витрати на операції з придбання таких фінансових інвестицій відображаються за рахунками витрат на дату їх здійснення. Усі інші фінансові інвестиції під час первісного визнання оцінюються *за справедливою вартістю, до якої додаються витрати на операції;*

– *процентний дохід* за борговими цінними паперами визнається *за ефективною ставкою відсотка* протягом періоду від дати їх придбання до дати припинення визнання (продаж, погашення);

– банк може визнавати *процентний дохід* за борговими цінними

паперами, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, окремо *або у складі суми переоцінки до справедливої вартості відповідно до облікової політики;*

– банк визнає за цінними паперами з нефіксованим прибутком доходи у вигляді *дивідендів на дату встановлення прав на їх отримання;*

– *прибуток або збиток* під час первісного визнання відображається за *рахунками 6 або 7 класу* відповідно на суму різниці *між справедливою вартістю* фінансових інвестицій (крім інвестицій в асоційовані та дочірні компанії) *та сумою договору* (без урахування витрат на операції) в кореспонденції з рахунками дисконту (премії). Банк за всіма фінансовими інвестиціями, крім тих, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, здійснює аналіз на зменшення їх корисності. Зменшення корисності визначається на кожну дату балансу шляхом *формування оціночних резервів*, якщо є об'єктивні докази подій, що мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за фінансовими інвестиціями

6.4 Облік цінних паперів у торговому портфелі банку

У торговому портфелі банку обліковуються дві групи цінних паперів:

Акції. Для їх обліку використовують рахунки групи 300 «Акції, та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки». Такий облік ведеться у розрізі емітентів:

– *банків* (рахунок 3002 А «Акції, що випущені банками, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки»);

– *небанківських фінансових установ* (рахунок 3003 А «Акції, що випущені небанківськими фінансовими установами, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки»);

– *інших підприємств і організацій* (рахунок 3005 А «Інші цінні папери з нефіксованим прибутком, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки»).

Придбання таких акцій на дату балансу відображається за *справедливою вартістю,* хоча на момент придбання на баланс банку вони заносяться за ціною придбання, тобто собівартістю.

Боргові цінні папери – цінні папери, що посвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента або особи, яка видала неемісійний цінний папір, сплатити у визначений строк кошти, передати товари або надати послуги відповідно до зобов'язання. До боргових цінних паперів відносяться: облігації підприємств; державні облігації України; облігації місцевих позик; казначейські зобов'язання України; ощадні (депозитні) сертифікати; векселі; облігації міжнародних фінансових організацій; облігації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; іпотечні цінні папери. Для їх обліку використовуються рахунки наступних груп: 140 «Боргові цінні папери, що рефінансуються НБУ, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки»; 301 «Боргові ЦП, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки»

Боргові ЦП можуть бути придбані з дисконтом або премією, використовуються наступні рахунки: 1406 АП «Неамортизована премія/дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються НБУ, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки»; 3016 АП «Неамортизована премія/дисконт за борговими цінними паперами, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки»

6.5 Облік цінних паперів у портфелі банку на продаж

У даному портфелі обліковуються боргові ЦП, акції та ЦП в торговому портфелі, ЦП з фіксованою датою погашення, які не планується утримувати до дати погашення, ЦП реалізація яких планується в зв'язку з потребами ліквідності або зміною процентних ринкових ставок; акції та боргові ЦП, за якими неможливо достовірно визначити справедливу вартість; фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що придбані та утримуються виключно для продажу протягом 1 року (табл. 6.1)

Таблиця 6.1 – Бухгалтерські проведення з обліку ЦП у портфелі банку на продаж

№ п/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Д-т	К-т	
1	2	3	4	5
1	Відображення вартості боргових цінних паперів (на дату операції)	Рахунок для обліку ЦП (1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114)		на суму номіналу
		Рахунок неамортизованої премії (1416, 1436, 3116)	Рахунок неамортизованої дисконту (1416, 1436, 3116)	на суму премії або дисконту
		Нараховані доходи (1418, 1438, 3118)		на суму накопичених процентів на суму накопичених проценті
			3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за ЦП для банку»	на суму вартості придбання
2	Відображення вартості акцій (на дату операції)	Рахунок для обліку цінних паперів (3102,3103, 3105)	3641	на суму вартості придбання
3	Розрахунок за придбані ЦП (на дату розрахунку)	3641	Поточний рахунок /Коррахунок	на суму сплачених коштів
4	Нарахування процентів за борговими цінними паперами	Нараховані доходи (1418, 1438, 3118)	Процентні доходи (6050, 6052,6054)	на суму процентів

Продовження таблиці 6.1

1	2	3	4	5
5	Надходження коштів за нарахованими процентами	Поточний рахунок /Коррахунок	Нараховані доходи (1418, 1438, 3118)	на суму отриманих процентів
6	Амортизація дисконту за борговими ЦП	Рахунок неамортизованого дисконту (1416, 1436, 3116)	Процентні доходи (6050, 6052, 6054)	на суму амортизації
7	Амортизація премії за борговими ЦП	Процентні доходи (6050, 6052, 6054)	Рахунок неамортизованого премії (1416, 1436, 3116)	на суму амортизації
8	Нарахування дивідендів	3108	6300	на суму дивідендів
9	Отримання дивідендів	Поточний рахунок /Коррахунок	3108	на суму отриманих дивідендів

6.5 Облік цінних паперів у портфелі банку до погашення

В даному портфелі обліковуються придбані боргові ЦП з фіксованими платежами та фіксованим строком погашення. Банк не має безперечного наміру утримувати цінні папери до погашення, якщо:

1) має намір утримувати цінні папери протягом невизначеного часу;

2) готовий продати їх у разі змін ринкових ставок відсотка, ризиків, потреб ліквідності, наявності альтернативних інвестицій і доходу від них, зміни джерел і строків фінансування;

3) умови випуску безстрокових боргових цінних паперів передбачають сплату відсотків протягом невизначеного часу (тобто немає фіксованого строку погашення);

4) емітент має право погасити цінні папери сумою, значно меншою, ніж їх амортизована собівартість.

Боргові цінні папери при придбанні оцінюють і відображують у бухгалтерському обліку за собівартістю у розрізі елементів:

– номінальна вартість;
– дисконт або премія;
– сума накопичених процентів на дату придбання.

Комісійні витрати та інші витрати, пов’язані з придбанням боргових цінних паперів, збільшують суму премії (дисконту) на дату їх придбання.

Операції із придбання, визнання та отримання доходів, погашення боргових цінних паперів в портфелі до погашення відображаються аналогічно до вказаних операцій за цінними паперами в портфелі на продаж.

При цьому використовуються рахунки:

– для обліку номіналу цінних паперів: 1420 А, 1421 А, 1422 А, 1423 А, 1424 А,1440 А, 3210 А, 3211 А, 3212 А, 3213 А, 3214 А;
– для обліку нарахованих процентів: 1428 А, 1448 А, 3218 А;

– для обліку премії/дисконту: 1426 АП, 1446 АП, 3216 АП;
– для обліку процентних доходів: 6050 АП, 6052 АП, 6054 АП

Питання для самоконтролю

1. Назвіть учасників фондового ринку.
2. Що є об'єктами (інструментами) фондового ринку?
3. Назвіть поняття та класифікацію операцій з цінними паперами.
4. Назвіть етапи операцій з цінними паперами.
5. Охарактеризуйте рахунки обліку операцій з цінними паперами.
6. Як можна класифікувати інвестиції банку в цінні папери для цілей фінансового обліку?
7. За якими основними правилами оцінки в обліку банку відображуються фінансові інвестиції?
8. Які цінні папери можна віднести до торгового портфеля?
9. Які ЦП можна віднести до портфелю на продаж та до погашення?
10. На яких рахунках ведеться облік ЦП, що придбані в торговий портфель?

ТЕМА 7. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ

Метою вивчення теми є: набуття навиків щодо відображення в обліку операцій з придбання основних засобів за національну та іноземну валюту, поліпшення основних засобів; операцій з отримання основних засобів в обмін на подібний і неподібний об'єкт; операцій з переоцінки основних засобів та їх реалізації, нарахування амортизації.

План

7.1 Засади відображення в обліку операцій з основними засобами в банку
7.2 Критерії визнання та складові первісної вартості основних засобів банку
7.3 Поетапний облік операцій з основними засобами у банку
7.4 Інвентаризація основних засобів

✍ **Ключові слова:** *Основні засоби, нематеріальні активи, малоцінні швидкозношувані предмети, гудвіл, амортизація, первісна вартість основних засобів, залишкова вартість, строк корисного використання, балансова вартість, справедлива вартість.*

7.1 Засади відображення в обліку операцій з основними засобами в банку

Облік основних засобів відноситься до *внутрішньобанківських операцій*, тобто це операції банку, що не пов'язані з виконанням доручень клієнтів. До внутрішньобанківських операцій відносять операції з обліку товарно-

матеріальних цінностей, малоцінних швидкозношуваних предметів, обліку витрат на утримання персоналу; обліку нарахувань і сплати податків та обов'язкових платежів, обліку дебіторської та кредиторської заборгованості за господарськими операціями банку, за розрахунками з працівниками банку, облік капіталу банку, інших господарських операцій.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби визначені в «Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України».

Основні засоби (ОЗ) – матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання чи експлуатації яких більше одного року або операційного циклу, якщо він довший за рік.

За п.п 14.1.138 Податкового кодексу України встановлюється, що основними засобами є необоротні матеріальні активи, вартість яких перевищує 20000 грн і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Зазначимо, що у Податковому кодексі України суттєвим є вартісний критерій щодо віднесення активів до основних засобів, який складає 20000 грн.

Таке нововведення − вимога часу в зв'язку зі значними інфляційними процесами в економіці України. Крім того, підвищення вартісного критерію дає змогу більше активів відносити до *малоцінних необоротних матеріальних активів* і, відповідно, амортизувати методами «50%-50%» чи «100%» вартості, яка амортизується.

Об'єкт основних засобів визнається активом, якщо є імовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням, і його вартість можна достовірно визначити.

В бухгалтерському обліку основні засоби розглядаються разом з іншими незавершеними капітальними інвестиціями, інвестиційною нерухомістю та іншими необоротними матеріальними активами (рис. 7.1)

На підставі зазначених видів основних засобів банки самостійно здійснюють їх класифікацію і встановлюють вартісні ознаки предметів, що входять до їх складу. *Одиницею обліку ОЗ* є окремий інвентарний об'єкт основних засобів.

Бібліотечні фонди, внутрішні телефонна і комп'ютерна мережі, системи безпеки (відеоспостереження) та комплекс охоронно-пожежної сигналізації можна обліковувати як окремий інвентарний об'єкт основних засобів.

До основних засобів банку слід відносити:

- будівлі, в яких розташовані головні офіси;
- філії та відділення банку;
- інкасаторські машини;
- монолітні сховища цінностей;

– депозитні комірки;
– інкасаторські шлюз-бокси; касові кабіни;
– сейфи та інше.

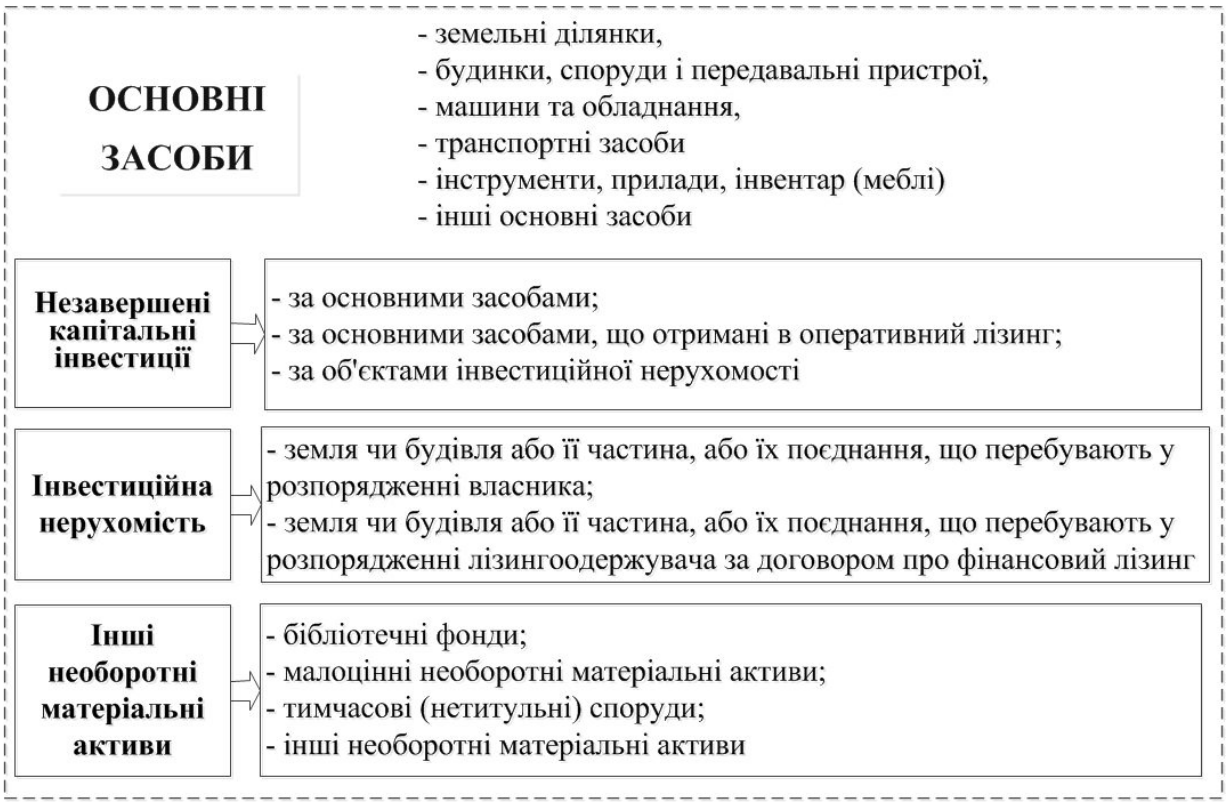

Рисунок 7.1 – Види необоротних активів, що прирівнюються до основних засобів банку для цілей бухгалтерського обліку

Порядок ведення аналітичного обліку основних засобів та нематеріальних активів і складання первинних документів визначається згідно з ***обліковою політикою*** кожного конкретного банку з урахуванням вимог законодавства України. Для обліку об’єктів або груп основних засобів в банках України застосовуються первинні документи, передбачені законодавством України, основні з яких наведені в таблиці 7.1

Бухгалтерський облік операцій з основними засобами здійснюється за балансовими рахунками четвертого класу «Фінансові та капітальні інвестиції», а також за позабалансовими рахунками дев’ятого класу «Позабалансові рахунки» відповідних розділів і груп, які наведені в таблиці 7.1.

Рахунки з обліку вартості балансових основних засобів банку є активними і мають типовий вид: 4ХХ0

Накопичена амортизація (знос) ОЗ банку відображається на контрактивних рахунках, що відносяться до групи рахунків, на яких ведеться облік їх первісної вартості. Рахунок накопиченої амортизації (зносу) має вид: 4ХХ9.

Таблиця 7.1 – Характеристика типових форм первинних документів з обліку основних засобів

Форма	Назва документа	Примітка
1	2	3
ОЗ-1	Акт прийняття-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів	Складається на кожний об'єкт окремо, а на декілька – лише в тому випадку, коли об'єкти однотипні, мають однакову вартість і прийняті одночасно на відповідальне зберігання однією й тією ж особою
ОЗ-2	Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів	Актом такої форми оформлюється приймання завершених робіт після добудови, реконструкції або модернізації ОЗ
ОЗ-3	Акт на списання основних засобів	Після ліквідації ОЗ і складання актів на списання ОЗ перший примірник передається до бухгалтерії, де на його підставі робиться запис до інвентарного списку ОЗ
ОЗ-4	Акт на списання автотранспортних засобів	Складається в двох примірниках, підписують члени комісії, затверджує керівник підприємства або уповноважена ним на це особа
ОЗ-6	Інвентарна картка обліку основних засобів	Здійснюються записи на підставі актів приймання-передачі ОЗ та акту на списання ОЗ: для обліку окремих об'єктів ОЗ; для групового обліку однотипних об'єктів ОЗ. Як правило, заповнюється в одному примірнику та знаходиться у бухгалтерії
ОЗ-7	Опис інвентарних карток з обліку основних засобів	Застосовується для реєстрації інвентарних карток. Ця форма складається в одному примірнику в бухгалтерії
ОЗ-8	Картка обліку руху основних засобів	Застосовується для обліку руху ОЗ за класифікаційними групами. Відкривається в бухгалтерії в одному примірнику
ОЗ-9	Інвентарний список основних засобів	Застосовується в місцях експлуатації ОЗ для обліку кожного об'єкта за матеріально відповідальними особами. Дані, що містяться в цій формі, мають бути тотожними записам в інвентарних картках обліку ОЗ

Так, облік первісної вартості основних засобів ведеться на рахунку 4400 «Основні засоби», який є рахунком групи 440 «Основні засоби», тому нарахування амортизації основних засобів здійснюється в К-т 4409 «Знос основних засобів», який також є рахунком групи 440 «Основні засоби».

Таблиця 7.2 – Види основних засобів та їх ознаки

Вид активу	Розділ рахунків	Підвид активу за планом рахунків банку	Група рахунків	Ознака класифікації		
				Форма існування	власність	Використання (утримання)
1	2	3	4	5	6	7
Основні засоби	44	Основні засоби	440	Матеріальний активу	Власні	Використовуються
		Інвестиційна нерухомість	441			Утримується власником
		Капітальні інвестиції за основними засобами	443			Не використовуються у даний час у зв'язку зі створенням або удосконаленням

Продовження таблиці 7.2

1	2	3	4	5	6	7
Інші необоротні матеріальні активи	45	Інші необоротні матеріальні активи	450	Матеріальний актив	Власні	В експлуатації
		Капітальні інвестиції за ОЗ, що отримані в оперативний лізинг	453			Не використовуються через створення або удосконалення
Інші зобов'язання і вимоги	95	Отримана застава	950	Забалансові активи і пасиви	Клієнтів	Можуть використовуватись заставодавцем

7.2 Критерії визнання та складові первісної вартості основних засобів банку

Придбані основні засоби визнаються за *первісною вартістю,* тобто фактичною собівартістю основних засобів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених, переданих, витрачених для придбання основних засобів.

Первісна вартість придбаного об'єкта основних засобів складається з:

– суми, що сплачується постачальникам активів (з вирахуванням торговельних знижок) та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);

– реєстраційних зборів, державного мита та аналогічних платежів, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт ОЗ;

– суми ввізного мита;

– суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються банку);

– витрат зі страхування ризиків, пов'язаних з доставкою ОЗ;

– витрат на транспортування, установку, монтаж, налагодження ОЗ;

– інших витрат, що безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання за призначенням.

Первісна вартість окремого об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, за які сплачено загальну суму, визначається розподілом цієї суми відповідно до справедливої вартості кожного з придбаних об'єктів.

Первісна вартість об'єктів, переведених з оборотних активів, товарів, готової продукції тощо до основних засобів, дорівнює їх собівартості.

Справедливою вартістю придбаних ідентифікованих активів – землі, будівель, машин та устаткування – є їх ринкова вартість.

Якщо немає даних про ринкову вартість машин та устаткування, то використовують відновлювальну вартість з вирахуванням суми зносу на дату оцінки. Для інших основних засобів справедливою вартістю є відновлювальна вартість з вирахуванням суми зносу на дату оцінки.

7.3 Поетапний облік операцій з основними засобами

Операції з основними засобами, які утримуються банком з метою їх використання, для цілей обліку можна умовно поділити на етапи:

Етап І. Надходження основних засобів до банку

Основні засоби можуть надходити до банку в результаті:

– придбання за грошові кошти;
– обміну на подібний або неподібний об'єкти;
– створення (будівництва).

Першочергове оприбуткування основних засобів здійснюється в дебет капітальних інвестицій 4430 А «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами», 4431 А «Обладнання, що потребує монтажу» з наступним розподілом по рахунках 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи» по первісній вартості, до якої входять всі витрати, пов'язані з їх придбанням. Основні проведення з обліку придбання основних засобів банку надано в таблиці 7.3.

Таблиця 7.3 – Облік придбання основних засобів

№ п/п	Назва операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	Надана передоплата	3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»	Коррахунок банку Поточний рахунок
2	Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію ОЗ	4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію ОЗ»	3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»
3	Визнання ОЗ в балансі	4400 «Основні засоби»	4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»

Етап ІІ. Амортизація основних засобів банків

Вартість усіх необоротних (матеріальних та нематеріальних) активів підлягає амортизації (крім вартості землі і незавершених капітальних інвестицій).

Амортизація не нараховується:

– якщо балансова вартість НА дорівнює їх ліквідаційній вартості;
– за об'єктами ОЗ, що є предметами антикваріату;
– для НА з невизначеним строком корисного використання.

За ПКУ ОЗ поділяються на 16 груп, для кожної з яких встановленні мінімально-допустимі строки корисного використання (наприклад, будівлі – 20 років, машини та обладнання і транспортні засоби – 5 років, інструменти, прилади, інвентар, меблі – 4 роки). У зв'язку з прийняттям ПКУ у банку з'являється можливість використовувати ті ж методи амортизації у податковому обліку, які він використовує у фінансовому. Банки України можуть обирати ***самостійно методи амортизації основних засобів*** (табл. 7.4).

Таблиця 7.4 – Методи нарахування амортизації основних засобів

Метод	Порядок визначення річної суми амортизації
Прямолінійний	ділення вартості, що амортизується, на строк корисного використання об'єкта 03
Зменшення залишкової вартості	добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року (або первісної вартості) та річної норми амортизації. Річна норма амортизації дорівнює різниці між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта в результаті ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість
Прискореного зменшення залишкової вартості	добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року (або первісної вартості) та річної норми амортизації, яка обчислюється залежно від строку корисного використання об'єкта, і подвоюється
Кумулятивний	добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта 03, на суму числа років його корисного використання
Виробничий	добуток фактичного обсягу продукції та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації – відношення вартості, що амортизується, на загальний обсяг продукції, який банк очікує виконати із використанням об'єкта основних засобів

Банк, наприкінці кожного фінансового року, переглядає методи нарахування амортизації основних засобів на відповідність економічним вигодам, що очікує отримати від їх застосування, та вносить відповідні зміни в облікову політику.

Норми амортизації відповідно до нового методу амортизації визначаються виходячи із залишкової вартості відповідного об'єкта. У разі зміни методу нарахування амортизації новий метод застосовується, починаючи з місяця, наступного за тим, у якому відбулися зміни.

Етап ІІІ. Підтримання основних засобів банку в робочому стані

Підтримання основних засобів банку в робочому стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигід від їх використання здійснюється банками частіше за все за допомогою підрядника. Витрати, пов'язані з проведенням указаних робіт, включаються до складу витрат звітного періоду і не впливають на залишкову вартість об'єктів, що обслуговуються підрядником (табл. 7.5).

Таблиця 7.5 – Облік ремонту основного засобу

№ п/п	Назва операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	Прийняття виконаних ремонтних робіт	7420 «Витрати на утримання власних основних засобів і нематеріальних активів»	«Кредиторська заборгованість за послуги»
2	Передано основний засіб в експлуатацію	4400 «Основні засоби»	4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»

Етап IV. Поліпшення (удосконалення) основних засобів призводить до підвищення їх можливостей та строку корисного використання, сприяє збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигід.

Облік витрат, пов'язаних із поліпшенням ОЗ здійснюється за рахунками обліку капітальних інвестицій, і первісна вартість ОЗ збільшується на суму витрат, пов'язаних із поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо)

Етап V. Переоцінка основних засобів банку

Під час проведення переоцінки основних засобів накопичена амортизація відображається в обліку на дату переоцінки за одним з таких методів:

Перший метод. Накопичена амортизація перераховується пропорційно зміні балансової вартості об'єкта таким чином, щоб після переоцінки балансова вартість дорівнювала переоціненій вартості. Переоцінена первісна вартість і сума зносу об'єкта основних засобів визначається множенням первісної вартості та суми зносу об'єкта на індекс переоцінки. *Індекс переоцінки визначається діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість.* Такий метод не потребує перегляду норми амортизації.

Другий метод. Накопичена амортизація вираховується з первісної (переоціненої) вартості об'єкта, а отримана на нетто-основі балансова вартість переоцінюється до його справедливої вартості. За цим методом переоцінена вартість об'єкта дорівнює його справедливій вартості, а накопичена амортизація дорівнює нулю. Норми амортизації потребують перегляду. Цей метод, як правило, використовується для будівель та споруд.

Таблиця 7.6 – Відображення в обліку переоцінки основних засобів

№ п/п	Назва операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
І. Дооцінка ОЗ			
1.1	Якщо використовується *перший метод* відображення накопиченої амортизації	4400 «Основні засоби»	5100 «Результати переоцінки основних засобів»
		одночасно: 5100	4409
1.2	Якщо використовується *другий метод* відображення накопиченої амортизації	4409 «Знос основних засобів»	4400
		одночасно:4400	5100
ІІ. Уцінка ОЗ			
2.1	Якщо використовується *перший метод* відображення накопиченої амортизації	5100 або 7499 – використовується у разі відсутності кредитового залишку на рахунках 5100	4400
		4409	5100
2.2	Якщо використовується *другий метод* відображення накопиченої амортизації	4409	4400
		5100 «Результати переоцінки основних засобів»/ 7499»Інші витрати»	4400

Етап VI. Зменшення корисності ОЗ банку визнається на кожну дату балансу незалежно від обраного методу їх обліку після первісного визнання, якщо є свідчення можливої втрати економічної вигоди.

Етап VII. Вибуття основних засобів з банку

Вибуття об'єктів ОЗ, а також припинення їх відображення в балансі відбувається внаслідок:

– реалізації (продажу);

– ліквідації у разі втрати або невідповідності критеріям їх визнання як активів;

– передачі як внеску до статутного капіталу підприємств.

Фінансовий результат від вибуття об'єктів ОЗ визначається як різниця між надходженням коштів за основні засоби та нематеріальні активи (з вирахуванням непрямих податків і витрат, пов'язаних із вибуттям основних засобів та їх залишковою вартістю.

Сума залишкової вартості об'єкта, що перевищує суму виручки від його реалізації, відображається за дебетом рахунку 7490 (А) «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та ОЗ», а сума виручки від реалізації, що перевищує залишкову вартість, – за кредитом рахунку 6490 (П) «Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів».

7.4 Інвентаризація основних засобів у банку

Банки проводять інвентаризацію активів і зобов'язань з метою забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Основними завданнями інвентаризації є встановлення фактичної наявності в банках ОЗ, нематеріальних активів та інших активів і зобов'язань, з'ясування стану їх зберігання; установлення обсягів нестач або надлишків необоротних активів; виявлення активів, що тимчасово не використовуються, втрачених активів тощо. Відповідальність за організацію інвентаризації несе керівник банку, який має створити необхідні умови для її проведення та визначити об'єкти інвентаризації і періодичність її проведення, крім випадків, коли проведення інвентаризації є обов'язковим.

Проведення інвентаризації є обов'язковим :

– перед складанням річної фінансової звітності;

– у разі зміни матеріально відповідальних осіб (за станом на день прийняття-передавання справ);

– у разі встановлення фактів крадіжок або зловживань, псування цінностей (на день установлення таких фактів);

– у разі техногенних аварій, пожежі або стихійного лиха, повені, землетрусів (на день після закінчення явищ);

– у разі ліквідації банку;

– у разі реорганізації; у разі передавання майна банку в лізинг (оренду) та в інших випадках, передбачених законодавством України.

Для проведення інвентаризації створюється *постійно діюча інвентаризаційна комісія* у складі працівників банку *за обов'язковою участю головного бухгалтера* (його заступника).

Інвентаризаційна комісія створюється *строком на один рік*. Проведення інвентаризації має бути документально оформлено.

Основні засоби, що виявлені в надлишку, підлягають оприбуткуванню із визнанням доходів, які відображаються на рахунку 6499 (П) «Інші доходи».

Вартість повністю втрачених (зіпсовані або ті, яких не вистачає) необоротних активів списується на витрати звітного періоду, які відображаються на рахунку 7490 «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів».

Суми нестач і втрат від псування цінностей до встановлення осіб, які мають відшкодувати нестачі чи втрати, відображаються за позабалансовим рахунок 9617 (А) «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами».

Після встановлення осіб, які мають відшкодувати збитки, належна до відшкодування сума зараховується до дебіторської заборгованості (рахунок 3552 (А) «Нестачі та інші нарахування на працівників банку») та доходу звітного періоду (рахунок 6499 (П) «Інші доходи») і списуються з позабалансового обліку.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть класифікаційні групи основних засобів.
2. Назвіть балансові рахунки, за допомогою яких встановлюється залишкова вартість основних засобів.
3. Як визначається початкова вартість основних засобів? Які елементи входять до її складу?
4. На підставі яких документів здійснюється облік основних засобів?
5. Вкажіть методи амортизації ОЗ, які може використовувати банк.
6. Вкажіть періодичність нарахування амортизації та відображення її в бухгалтерському обліку.
7. На яких рахунках відображується облік поліпшення основних засобі?
8. Назвіть методи переоцінки основних засобів.
9. Що таке інвентаризація і коли вона проводиться?
10. Як в обліку відображаються результати інвентаризації?

ТЕМА 8. ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ БАНКУ

Метою вивчення теми є: дослідження особливостей класифікації та застосування бухгалтерських принципів до обліку доходів і витрат банку, обліку доходів і витрат майбутніх періодів банку, процентних, комісійних доходів і витрат та набути практичних навичок з їх нарахування й відображення в обліку.

План

8.1 Класифікаційні групи доходів (витрат) банку. Їх взаємозв'язок із Планом рахунків.

8.2 Дія принципів нарахування, відповідності, обачності у відображеннів підсистемі фінансового обліку доходів (витрат).

8.3 Правила обліку доходів банку. Кореспонденція рахунків за кожним правилом

✍ **Ключові слова:** *Доходи, витрати, комісійні доходи, процентні доходи, адміністративні витрати, ефективна ставка відсотка, дисконт, премія, нараховані доходи, нараховані витрати, фінансовий результат, резерви.*

8.1 Класифікаційні групи доходів (витрат) банку. Їх взаємозв'язок із Планом рахунків

Доходи – це збільшення економічних вигід, яке являє собою збільшення активів або зменшення зобов'язань, що обумовлює зростаннявласного капіталу (без урахування зростання капіталу за рахунок внесків акціонерів).

Витрати – це зменшення економічних вигід, яке відбувається у вигляді вибуття активів чи збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком скорочення капіталу внаслідок його вилучення чи розподілу власниками).

Для відображення в системі рахунків сум доходів (витрат) необхідно пересвідчитись у додержанні таких умов:

– заборгованість за активами та зобов'язаннями банку є реальною;

– фінансовий результат операції, пов'язаної з наданням (отриманням) послуг, можна достовірно оцінити.

Кожний вид доходу і витрат відображається в системі рахунків окремо. Усі доходи (витрати) розглядаються з позиції операційної, інвестиційної та фінансової діяльності банку.

За операційною діяльністю виникають такі доходи і витрати: процентні; комісійні; прибутки (збитки) від торговельних операцій; дохід у вигляді дивідендів; витрати на формування спеціальних резервів банку; доходи від повернення раніше списаних активів; інші операційні доходи і витрати; загальні адміністративні витрати; податок на прибуток; непередбачені доходи і витрати.

За результатом інвестиційної діяльності банк визнає доходи (витрати):

– за операціями з реалізації (придбання) інвестиційних цінних паперів;

– за операціями зі збільшення (зменшення) інвестицій у дочірніустанови;

– від реалізації (придбання) основних засобів та нематеріальних активів.

За результатами операцій, пов'язаних із фінансовою діяльністю, банк визнає доходи (витрати):

– за операціями з цінними паперами власного боргу;

– за субординованим боргом;

– дивіденди, сплачені протягом звітного періоду;

– доходи за результатами випуску інструментів власного капіталу.

Найбільшу питому вагу в обсягах доходів (витрат) банку мають процентні доходи (витрати), отримані (сплачені) банком за використання грошових коштів, їх еквівалентів, сум, що заборговані (залучені банком). Суми процентних доходів (витрат) обчислюються пропорційно часу і сумі активу або зобов'язання виходячи з бази нарахування.

У банківській практиці за базу нарахування може вибиратися один із трьох варіантів, кожен з яких ґрунтується на кількості днів, що беруться до розрахунку, а саме:

– ураховується фактична кількість днів у місяці нарахування та вроці нарахування – варіант факт/факт;

– ураховується фактична кількість днів у місяці нарахування, але вроці умовно – 360 днів – варіант факт/360;

– умовно до розрахунку в місяці нарахування беруть 30, у році – 360 днів – варіант 30/360.

Комісійні доходи і витрати виникають за наданими (отриманими) послугами. Як правило, комісії є фіксованими. Їх також можна обчислювати пропорційно сумі активу або зобов'язання. Як бачимо, часові терміни, як за процентними доходами (витратами), не враховуються. До комісійних доходів (витрат) належить плата: за розрахунково-касове обслуговування; за здійснення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти; за операціями з цінними паперами від імені третіх осіб; за надання гарантій, зобов'язань з кредитування.

Інші види доходів (витрат) відповідають економічному змісту розділу, за яким вони обліковуються. Так, прибутки (доходи) і збитки (витрати) від торговельних операцій характеризують результат від операцій з купівлі (продажу) різних фінансових інструментів і обліковуються за такимирахунками розділу 621 «Результати від операцій купівлі продажу»:

Витрати на формування спеціальних резервів банку (р. **77**) пов'язані з процедурою створення резервів під можливі втрати банків у разі здійснення активних операцій у зв'язку зі зменшенням корисності активів та списання безнадійних активів з балансу банку.

Навпаки, доходи від повернення раніше списаних активів пов'язані з отриманням коштів, що надійшли в рахунок погашення заборгованості, яка попередньо вже була визнана банком безнадійною щодо отримання.

Інші операційні доходи і витрати (розділи **63, 73**) зумовлені операціями, які не пов'язані ані з інвестиційною, ані з фінансовою діяльністю.

До них зокрема належать:

– доходи (витрати) від оперативного лізингу;

– витрати на аудит;

– витрати на інкасацію;

– неустойки (штрафи, пені), що отримані (сплачені) за банківськими операціями.

8.2 Дія принципів нарахування, відповідності, обачності у відображенні в підсистемі фінансового обліку доходів (витрат).

Основними принципами бухгалтерського обліку доходів і витрат є:

– *нарахування:* доходи і витрати відображують у бухгалтерському обліку на час їх виникнення, а не на час надходження або сплати грошей, тобто обліковують у періоді, до якого вони належать;

– *відповідності:* для визначення результату звітного періоду необхідно зіставити доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів;

– здійснені витрати й отримані доходи, що належать до майбутніх звітних періодів, обліковуються як *відстрочені* витрати і доходи.

Основною вимогою до фінансової звітності банку в розрізі доходів і витрат є відповідність отриманих (визнаних) доходів сплаченим (визнаним) витратам, які здійснюють з метою отримання таких доходів (витрати визнають витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені).

Звітним періодом для застосування принципу відповідності є календарний місяць, тобто відповідність витрат, що здійснені банком, зробленим доходам оцінюється за результатами діяльності за місяць.

Доходи і витрати банку визнають, нараховують і відображують у бухгалтерському обліку відповідно до Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України та в порядку, визначеному обліковою політикою банку.

Нарахування є методом визнання доходів і витрат. Доходи/витрати підлягають нарахуванню та відображенню у фінансовій звітності банку з дотриманням таких умов:

– щодо активів і зобов'язань – є реальна заборгованість (доходи/витратиза процентами),

– щодо наданих (отриманих) послуг – фінансовий результат може бути точно оцінено і при цьому є домовленість про надання (отримання) послуг та/або документи, що підтверджують їх повне (часткове) надання (комісійні доходи/витрати, результат торговельних операцій, адміністративні витрати).

У разі невиконання цих умов принципи нарахування та відповідності застосовують у межах принципу обережності, згідно з яким неприпустиме як перебільшення вартості активів або доходів банку, так і недооцінка його зобов'язань і витрат, а тому доходи/витрати банку визнаються за умови фактичного надходження/сплати коштів.

8.3 Правила обліку доходів банку. Кореспонденція рахунків за кожним правилом.

При обліку доходів і витрат послуговуються наступними правилами.

Правило перше. При класифікації витрат за елементами затрат і цільовим призначенням виділяють *капітальні затрати і поточні витрати.*

Капітальні затрати використовуються на придбання і покращення основних засобів (фіксованих активів), розраховані на тривалий час. **Джерелом покриття цих витрат є накопичений нерозподілений прибуток і при** їх відображенні у балансі активи збільшуються.

Правило друге. На практиці надання (отримання) послуги нерідко не збігається у часі з надходженням (сплатою) грошових коштів, що обумовлює необхідність використання принципів нарахування, відповідності та обережності.

Відповідно до цих принципів доходи і витрати можна класифікувати за такими групами:

1) доходи, зароблені та отримані водночас; витрати, понесені та сплачені водночас;

2) доходи, отримані наперед, але ще не зароблені (дохід майбутніх періодів, або відкладений дохід); витрати сплачені наперед, але ще не понесені (витрати майбутніх періодів, або відкладені витрати);

3) доходи зароблені, але ще не отримані (нарахований дохід); витрати понесені, але ще не сплачені (нараховані витрати).

Керуючись принципом обережності, банк повинен:

– враховувати доходи від наданих послуг, тільки якщо є впевненість в одержанні цих доходів;

– якщо немає впевненості в одержанні доходів, ураховуються тільки витрати. Доходи за такими операціями відображаються в бухгалтерському обліку тільки після їх фактичного одержання.

Одержання доходів вважається сумнівним, якщо існують документи, які підтверджують наявність у клієнта прострочених платежів більше, ніж на 30 днів.

Після визнання дебіторської заборгованості за нарахованими доходами сумнівною банк зменшує свої доходи на суму такої заборгованості. У бухгалтерському обліку це відображається записом: Дебет – «Доходи»; Кредит – «Нарощені доходи». Наступний облік сумнівної заборгованостівиконується за балансом на рахунку «Несплачені в строк доходи» до закінчення терміну давності позову.

Правило третє. Згідно з принципами нарахування і відповідності доходи і витрати повинні бути правильно оцінені в кожному звітному періоді. Для цього банк щомісяця здійснює бухгалтерські проводки для тих операцій, наслідки яких поширюються за межі облікового періоду, в якому здійснилася початкова операція. Такі проводки називаються *регулюючими і* стосуються доходів і витрат другої та третьоїгруп.

Правило четверте. Облік доходів і витрат здійснюється наростаючим підсумком з початку року. Залишки за рахунками доходів і витрат закриваються після закінчення календарного року.

Синтетичні рахунки для обліку доходів згруповані у шостому класі балансу, а для обліку витрат – у сьомому класі. В основу побудови синтетичних рахунків покладено ті ж ознаки, з урахуванням яких здійснена класифікація

доходів та витрат і виділені об’єкти обліку. Це дозволяє забезпечити деталізований облік доходів і витрат у балансі, що дає можливість накопичувати і одержувати інформацію для оцінки фінансового стану банку і ефективності окремих напрямків його діяльності.

Питання для самоконтролю

1. Визначення доходів та витрат банку.
2. Вимоги МСБО та національних П(С)БО до відображення доходів та витрат у фінансовій звітності.
3. Структура і характеристика 6-го і 7-го класів плану рахунків.
4. Особливості ведення податкового обліку.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. Дата оновлення: 07.02.2019. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-17. Дата оновлення: 01.10.2024. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 року № 996-XIV. Дата оновлення: 16.11.2018. URL: http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1087.271.0.
4. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України : Постанова Правління НБУ 20.12.2005 р. № 480. Дата оновлення: 01.03.2020. URL: http: //zakon. rada. gov.ua.
5. Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України від 04.07.2018 № 75. Дата оновлення: 01.04.2023. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18.
6. План рахунків бухгалтерського обліку банків України : Постанова Правління НБУ від 11.09.2017 № 89. URL: http: //zakon.rada.gov.ua.
7. Про затвердження правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України : Постанова Правління НБУ № 17 від 27.02.2018. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017500-18.
8. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України : Постанова правління НБУ № 555 від 17.11.2004. Дата оновлення: 17.10.2020. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z151104.
9. Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями : Постанова Правління НБУ від 03.12.2003 р., № 514. Дата оновлення: 16.07.2020. URL: http://zakon.rada.gov.ua.
10. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами : Постанова Правління НБУ від 03.12.2003 р., №516. Дата оновлення: 11.07.2024. URL: http://zakon.rada.gov.ua.
11. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 року № 2121-III Дата оновлення: 19.10.2024. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14.
12. Васюренко О. В. Облік і аудит в банках. Київ : Вища школа, 2016. 579 с.
13. Копилюк О. І. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2016. 416 с.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Боднар О. А., Тішечкіна К. В., Іваненко Г. Ю., Тарасенко В. П. Управління та засоби мінімізації кредитного ризику банку. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук Modern Economics.* № 15. 2019. С. 21-26. URL: https://modecon.mnau.edu.ua/control-and-methods-of-minimizing/
2. Бура В. І. Вплив системно важливих банків на банківський сектор України. *Вісник ОНУ імені Мечнікова.* Том 22. Вип. 5(58). 2017. С. 163-167.
3. Варцаба В. І., Машіко К. С. Облік у банках (у таблицях і схемах) : навч. посіб. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. 184 с.
4. Джулій Л. В. Грицаюк М. М. Організаційні аспекти та система обліку депозитних операцій комерційних банків. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2017. №3. Т.1. С. 136-139.
5. Копилюк О. І. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2016. 416 с.
6. Корпанюк Т. М., Марченко С. О. Правила обліку нарахування доходів і витрат комерційних банків України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 13. С. 132-135.
7. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) : підручник. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 676 с.
8. Мельник О. І., Боднар О. А. Запровадження фінансових інновацій у вітчизняній банківській практиці. *Електронне наукове видання з економічних наук Moderm Economics*. № 8. URL: https://modecon.mnau.edu.ua/implementation-of-financial-innovations-indomestic-banking-practice
9. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами : навч. посіб. / уклад. С. О. Кузнецова, І. Б. Чернікова ; Харків. торг.-екон. ін-т, Київ. нац. торг.- екон. ун-ту. Харків : Лідер, 2016. 318 с.
10. План рахунків бухгалтерського обліку банків України : Постанова Правління Національного банку України від 11.09.2017 р. № 89. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26
11. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16
12. Полторак А.С. Баришевська І.В., Мельник О.І., Боднар О.А. Кібернетична безпека банківського сектора в системі фінансової безпеки держави. Сучасні тенденції розвитку фінансово-кредитної системи: теорія та практика : колективна монографія. Київ : Центр фінансово-економічних досліджень, 2019. С. 79-83.
13. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 року № 2121-III. Дата оновлення: 19.10.2024. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14.
14. Про депозитарну систему України : Закон України від 06.07.2012 р. № 5178-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17.

15. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України : Постанова правління НБУ № 555 від 17.11.2004. Дата оновлення: 17.10.2020. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z151104.

16. Про затвердження Інструкції з організації інкасації коштів та перевезення валютних цінностей банків в Україні : Постанова Правління Національного банку України від 31.03.2017 р. № 29. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0029500-17.

17. Сіренко Н. М., Баришевська І. В., Боднар О. А., Калнауз В. Д. Облік у банках : курс лекцій для здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр» спеціальностей 071 «Облік і оподаткування» та 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» денної форми навчання, 2020 р. 130 с.

18. Чернелевський Л. М. Удосконалення обліково-аналітичної роботи та її вплив на економічну інтеграцію країни : монографія. Київ : НУХТ, 2018. 211 с.

Навчальне видання
(українською мовою)

Варламова Ірина Сергіївна

ОБЛІК В БАНКАХ

Курс лекцій
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Облік і оподаткування»
освітньо-професійної програми «Облік і аудит»

Рецензент Н.М. Проскуріна
Відповідальний за випуск Н.М. Проскуріна
Коректор Сьомченко В. В.